

Møte for lukkede dører
tirsdag den 27. juni 1950 kl. 10.

President: Natvig Pedersen.

Dagsorden:

Innstilling fra den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite om det Nordatlantiske Råds 4. møte i London i tiden 15.-18. mai 1950 (innst. S.C.).

Ennvidere forelå følgende tilleggsdagsorden:

Tilråding frå finans- og tollnemnda om nedsetjing av krisetilleggsavgifta på tobakksvarer (tillegg til budsjett-innst. S. nr. 270 b¹).

Etter forslag av presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Møtet holdes for lukkede dører.
2. Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til møtet.
3. Ennvidere gis følgende herrer adgang til møtet:
Utenriksråd Skylstad, statssekretær Dag Bryn, ekspedisjonssjef Anker, byråsjef Colban, konsulent Bøyesen, byråsjef S. Nielsen, sekretær Riise og byråsjef i Finansdepartementet Bakke.

Presidenten: Presidenten foreslår at man først behandler den sak som er oppført på tilleggsdagsordenen, og anser det som bifalt.²

En gikk deretter over til behandling av den på dagens kart oppførte sak:

Innstilling fra den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite om det Nordatlantiske Råds 4. møte i London i tiden 15.-18. mai 1950 (innst. S.C.).

Saken i sin alminnelighet ble satt under debatt.

Statsråd Lange: St.meld. nr. 55 gir et konsentrert, men så vidt mulig uttømmende referat av det møte i Rådet for det Nordatlantiske forbund som ble holdt i London i dagene 15.-18. mai. Det er ikke godt å gi noen egentlig faktiske opplysninger ut over det som er tatt med i meldingen, men jeg

¹ Offentliggjort

² Som ovenfor nevnt, er den offentliggjort

skal få lov til til orientering for Stortinget å komme med noen utfyllende betraktninger.

Møtet i Rådet hadde to hovedformål. Det ene var å gi anledning til en utveksling av meninger om den internasjonale situasjon. Det annet var å behandle en rekke spørsmål som utviklingen av paktsamarbeidet hadde aktualisert, og hvor det var nødvendig for Rådet som den øverste myndighet innenfor paktsamarbeidet å gi direktiver for det videre arbeid i de andre av paktens organer.

Når det gjaldt drøftingen av den internasjonale situasjon, var deltagerlandene på forhånd blitt bedt om å si fra om det var særskilte spørsmål de ønsket å komme inn på i denne meningsutveksling. Og vi hadde da for vår del meldt fra at vi gjerne ville komme inn på hele situasjonen innenfor De Forente Nasjoner, og drøfte om noe kunne gjøres for å rette på den.

Denne alminnelige drøftingen av den internasjonale situasjon kom til å ta en mindre bred plass på møtet enn vi og andre kanskje hadde ventet på forhånd. Det skyldtes følgende ting: Alt i alt satt vi i løpet av de fire dagene sammen i tyve timers forhandlinger, og når hvert innlegg skal oversettes til et annet sprog, så blir det ikke så svært meget en kommer gjennom på en time. Den annen grunn til at denne utveksling av meninger om den internasjonale situasjon fikk en mindre bred plass, var at de andre spørsmål var av presserende art, de måtte behandles, og behandles forsvarlig for at paktens forskjellige organer kunne vite hvor de sto og hvordan de skulle fortsette arbeidet. Endelig kom det til, at det denne gang ikke hadde vært anledning til noen forutgående forberedende drøftinger om den internasjonale situasjon i sin alminnelighet, slik at man hadde kunnet få avklart standpunktene og begrenset diskusjonsfeltet. Den svakheten vil det bli rettet på gjennom vedtaket om at det nå skal sitte sammen et fast råd av representanter for utenriksministrene. Endelig er det verd å nevne at i en forsamling som med rådgivere, tolker og sekretariat teller ca. 100 mennesker, er det naturligvis vanskelig, ikke minst for stormaktene, som sitter med det største ansvaret, å gå alt for langt i å meddele sine intimeste vurderinger av den internasjonale situasjon. Av alle disse grunnene ble denne meningsutvekslingen mer til at det ble avgitt en rekke erklæringer om hver enkelts syn på situasjonen, enn det ble en virkelig diskusjon.

Av de synspunkter som kom fram under denne dagens forhandlinger, - det tok hele den første dagen, - er det først og fremst verd å understreke at den amerikanske utenriksminister, mr. Acheson, la meget sterk vekt på at farten og omfanget i den opprustning som i de senere år har foregått og foregår i Sovjetsamveldet, har skapt en ulikevektssituasjon som det er meget nødvendig å få rettet opp. Og det utkrystalliserte seg av dagens forhandlinger en almindelig enighet om at situasjonen ikke gir noen mulighet

for avslapping i demokratienes arbeid for å styrke sitt forsvar.

En annen ting som også kom tydelig fram fra amerikansk side, var at de i det fortsatte arbeid for å styrke den fri verden, ville legge hovedvekten på Europa, og det ut fra den betraktning at Europas demokratier har virkelige muligheter for på noenlunde kort sikt å nå positive resultater hvor det gjelder å styrke sin økonomiske stilling, og hvor det gjelder å bygge opp et rimelig forsvarsberedskap. Der er det grunnlag for i gjerning å vise at demokratiet som politisk system gir større muligheter for økonomisk fremgang enn andre systemer gjør det. Det en kunne makte i andre deler av verden og først og fremst i Østen, var, ble det sagt, bare å prøve å holde de stillinger en i øyeblikket hadde.

Det er verd å legge merke til at under meningsutvekslingen ble det fra flere hold, særlig fra fransk hold og også fra vår side, lagt sterk vekt på de psykologiske momentene i den propagandakrigen som jo daglig pågår i verden.

Det ble pekt på faren ved at det skulle lykkes kommunistene og de totalitære statene, i folks bevissthet å skaffe seg et slags monopol på fredsvilje. Og det en var enig om, og som også kom til uttrykk i sluttkommunikatet fra møtet, var at en om og om igjen må understreke at formålet med det samarbeid som de 12 land har inngått under Atlanterhavspakten, det er å forebygge krig, det er å skape reelt grunnlag for fred. Et siste synspunkt som det er verd å nevne, var det vi holdt fram sterkest fra norsk side, at selv om en innser at den nåværende spenningstilstand ikke kan bli overvunnet på kort sikt, så er det farlig hvis en låser seg fast i den oppfatning at det er en permanent tilstand. Gjør en det, er det fare for at ens oppmerksomhet sløves overfor de muligheter som til enhver tid måtte by seg for å nå fram til løsning i hvert fall av delkomplekser innenfor hele det store kompleks av motsetninger som står uløst og som skaper spenning. Og det var, som det kom til uttrykk i sluttkommunikatet, enighet om at demokratiene om og om igjen må prøve om det skulle være grunnlag i de faktiske maktforhold og i den faktiske situasjon for å nå fram til reelle forhandlinger om et oppgjør, på vilkår som demokratiene kunne være tjent med.

Det annet hovedpunkt som forelå til forhandling, var drøfting av de resultater som paktsamarbeidet hittil hadde ført til, og opptrekking av retningslinjer for det videre arbeid. De sentrale dokumenter her var de rapporter som forelå fra Forsvarskomiteen, som består av paktlandenes forsvarsministre, og fra Den forsvarsøkonomiske og -finansielle komite, som består av de regjeringsmedlemmer i paktlandene som har ansvaret for landenes økonomi.

Hvor det gjelder det felt som Forsvarskomiteen står direkte ansvarlig for, så foreligger det en utarbeidet skisse til en felles forsvarsplan for de 12 land. Denne skissen, dette råutkastet, må en ha lov til å si er utarbeidet med en

bemerkelsesverdig fart og effektivitet. I samsvar med den innstilling som forelå fra Forsvarskomiteen, altså fra forsvarsministrene i paktlandene, gav nå Rådet direktiv om at dette råutkastet skulle bearbeides videre, det skulle gjennomgå en grundig revisjon for å få en bedre sammenarbeiding av det, for å få det revidert i ly av de seneste utviklinger på det militærtekniske området.

Mange vil sikkert stille spørsmålet: Gjelder disse vedtakene om å gå videre med utarbeidingen av en felles forsvarsplan, krav til oss om økte bevilgninger til det norske forsvar?

Til det er å si to ting: Hverken på dette møtet i London eller i noen annen forbindelse er det rettet noen henstilling eller gitt noe direktiv til oss eller til noen annen medlemsstat innenfor Atlanterhavspakten om større forsvarsbudsjett. På den andre siden er det ingen tvil om at det foreliggende råutkast til en plan i sin nåværende form innebærer en øking av de militære styrker og av uttellingene til forsvaret i samtlige deltagerland.

Som jeg nevnte, gjorde Rådsmøtet i tilslutning til innstillingen fra Forsvarskomiteen vedtak om at denne planen skulle gjennomgå en grundig revisjon, og det var en alminnelig og uttalt forståelse om at en slik revisjon ville bety en reduksjon i forhold til de militære ønskemål som planen i sin opprinnelige utforming representerer. Det er derfor vanskelig i dag å si med sikkerhet hva konsekvensene av den endelige planen vil bli for oss. Vi vet for det første ennå ikke hvordan den kommer til å se ut. Den er ennå ikke kostnadsberegnet, men det ble gitt direktiv om at en kostnadsberegning måtte gjennomføres så raskt som råd var. Og endelig er det ennå ikke fastlagt prinsipper og retningslinjer for fordelingen av beredskapsbyrdene mellom landene. Det ble gitt direktiv om at også arbeidet med å løse den oppgaven nå måtte forseres.

Men jeg tror at med alle de usikkerhetsmomenter som ligger i det jeg nettopp har sagt, er det nødvendig alt nå å være klar over at det rår alminnelig enighet blant alle som var med på møtet i London, om at demokratienes nåværende militære styrke er utilstrekkelig og utilfredsstillende, og at vi må sette oss som felles mål å bygge opp et rimelig beredskap - det er et mål som vi ennå i dag er langt fra. Godtar vi denne målsetting, at det må være en felles oppgave å bygge opp en rimelig beredskap - og den målsettingen har vi godtatt - da må vi også vite at ikke noe av medlemslandene i Pakten kan unndra seg sin del av forpliktelsen.

I samsvar med disse synsmåter kan en si at resultatet av London-møtet til en viss grad var en omvurdering hvor det gjelder prioritetsforholdet mellom økonomisk gjenreisning og oppbyggingen av et rimelig militært beredskap. Hittil har den økonomiske gjenreisningen hatt en klar og uomstridt førsteplass. Jeg tror en kan si at sluttresultatet på London-møtet ble at man sier nå både-og. Målsettingen må være en videre økonomisk ekspansjon, og så rask og så solid at den

kan gi mulighet for å bære større forsvarsbyrder. Men samtidig ble det både under forhandlingene bak lukkede dører og i kommunikeet som er sendt ut ved møtets slutt, sterkt understreket at vi har ikke bare en rent militær forsvarsfront, vi har i høy grad også en økonomisk, sosial og politisk forsvarsfront. Og kommunikeet sier derfor uttrykkelig at utviklingen av forsvaret ikke må skje i et slikt omfang eller i et slikt tempo at det kan true den sosiale og økonomiske standard i medlemslandene.

Det annet hovedspørsmål som kom opp under drøftingen av retningslinjene for det videre samarbeid, var spørsmålet om hvilket prinsipp en skulle legge til grunn ved utarbeidningen av planene for og ved oppbyggingen av den militære beredskap, enten det prinsipp at en skulle ta sikte på mest mulig avveide styrker for hvert enkelt land individuelt, eller om en skulle ta sikte på som grunnprinsipp kollektivt avveide styrker for medlemslandene som helhet betraktet. Det resultat en nådde frem til på møtet, var at det var dette siste prinsipp, kollektivt avveide styrker for gruppen av land som helhet, som en måtte ta som utgangspunkt.

Det er jo fra norsk synspunkt umulig å være uenig i dette som prinsipp. Alt vi har gjort på forsvarets område siden frigjøringen, har jo bygd på den klart uttalte erkjennelse av at for et varig forsvar av vårt land er vi helt avhengig av hjelp utenfra. Det er dessuten på det rene at nasjonalt avveide styrker i moderne militærteknisk mening kan vi ikke makte å bygge opp uten finansielle byrder som langt, langt ville overstige vår evne. Det er tilstrekkelig der å tenke på Tyrkia, som forsøker å holde oppe nasjonalt avveide styrker, med det resultat at det i de siste snart 10 år har brukt vel halvparten av sitt statsbudsjett til det ene formål.

Vi ga altså vår tilslutning til selve prinsippet. Men vi hadde særskilte norske synspunkter å føre i marken hvor det gjaldt den praktiske gjennomføringen av dette prinsipp. Vi pekte på at Norge var det eneste av paktlandene som hadde felles grense med Sovjet-Samveldet. Vi pekte på at Norge av samtlige deltagerland lå lengst borte fra de områder hvor en må regne med at paktlandenes felles reserver vil bli stasjonert, og at derfor tidsfaktoren for vårt vedkommende spilte en vesentlig rolle. Vi måtte derfor ha anledning til å planlegge vår del i paktlandenes felles forsvar ut fra det synspunkt at vi måtte ha muligheter - måtte skaffes muligheter - for å stå imot en første angrepsbølge. Andre land hevdet ut fra sine særskilte forhold lignende synspunkter, og det vedtak en nådde fram til, sier da også tydelig at under utformingen av de videre planer for oppbyggingen av de avveide kollektive styrker, må en bl.a. ta hensyn til «det øyeblikkelige nødvendige behov for nasjonale stridskrefter i tilfelle av at det utbryter fiendtligheter». I diskusjonen om dette problem var det særlig fra amerikansk side lagt vekt på nødvendigheten av de kollektivt avveide styrker, og det ut fra et rent økonomisk resonnement. De

ressurser vi rår over, selv om de sammenlagt sikkert er større enn ressursene hos de totalitære makter, er allikevel begrenset, og det en kan vente at demokratiske folk i fredstid vil ta på seg av byrder til forsvaret, er også begrenset, og tåler ingen sammenligning med hva totalitære styrever kan tvinge sine folk til å bære. Av disse grunnene var det derfor absolutt nødvendig, ble det hevdet, å unngå så langt det lar seg gjøre, duplisering, og gå inn for størst mulig rasjonalisering - standardisering av produksjon osv. Resonnementet var at i fellesskap - kollektivt - kan vi makte å bygge opp en rimelig beredskap uten at det svekker den økonomiske, sosiale og politiske front - individuelt kan vi ikke makte det.

Som det har gått fram av det offentliggjorte kommuniqué, ble det også gjort vedtak på møtet i London om å opprette et nytt permanent organ for paktsamarbeidet - et fast utvalg av representanter for utenriksministrene, som skal ha sitt sete i London. Erfaringene hittil har vist at der er et virkelig behov for en kontinuerlig ledelse og koordinering av arbeidet i de mange sideordnede organer innenfor Atlanterhavspakten. Det er begrenset hvor ofte utenriksministrene selv, som danner paktens øverste organ - rådet - vil kunne finne tid til å møtes. Derfor fant en den løsning at representanter for utenriksministrene, som opptrer under instruks fra dem, skal sitte sammen permanent i London. Den oppgavekretsen som de skal beskjeftige seg med, fremgår av det mandat dette nye faste råd, eller utvalg av representanter for utenriksministrene, fikk. Jeg skal referere det ganske kort. De skal studere det innbyrdes forhold mellom de forskjellige tiltak som utarbeides til underbygging av planene for forsvaret av det Nord-atlantiske område, og sikre samordningen av virksomheten i Forsvarskomiteen, den Forsvarsøkonomiske og -finansielle komiteen og alle andre organer innenfor Atlanterhavspaktens organisasjon. De skal anbefale for regjeringene de nødvendige tiltak for å sikre at de samordnede planer som er utarbeidet for forsvaret av det Nord-atlantiske område, blir iverksett. De skal utveksle synspunkter om politiske spørsmål av felles interesse innenfor rammen av pakten. Det er dette tredje punkt i mandatet som gir anledning til den kontinuerlige konsultasjon, utveksling av opplysninger og av synspunkter om den internasjonale utvikling, som vi hittil har savnet innenfor dette paktsamarbeid. Neste punkt i mandatet er at de skal utbygge og samordne den offentlige informasjonsvirksomhet til fremme av Paktens mål, idet ansvaret for iverksettelsen av de enkelte staters planer overlates til hvert land. Det ble i den sammenheng gjort helt klart at det var ingen tanke på noen slags ensretting av noen utadvendt propagandavirksomhet. Det det var tale om, var en utveksling av materiale for å muliggjøre en bedre fundert opplysningsvirksomhet i alle medlemslandene. Men det ble overlatt til hvert enkelt land helt å avgjøre i hvilket omfang og i hvilken form de ville drive denne opplysningsvirksomhet. Det siste punkt i mandatet

er at disse representantene for utenriksministrene skal overveie hvilke skritt som bør tas i henhold til Paktens artikkel 2, idet en tar hensyn til allerede eksisterende organers virksomhet på dette område. Artikkel 2 er den artikkel i Pakten som omhandler samarbeidet medlemslandene imellom for å spre kjennskap til grunnlaget for deres frie institusjoner, og for å samordne sin økonomiske politikk for å unngå konflikt seg imellom på det økonomiske område.

Det er, som det vil være kjent fra pressen, en forutsetning at dette råd eller utvalg av representanter for utenriksministrene skal ha en fast formann, at han altså ikke skal gå på omgang mellom medlemslandene slik som tilfellet er i de andre av paktens organer, men skal velges og fungere så lenge en er fornøyd med ham, og det er forutsetningen at den første formann skal være det amerikanske medlem av rådet.

For vårt vedkommende har vi tenkt å ordne representasjonen ved at der blir opprettet en stilling med sendemanns rang, som vi har tenkt oss i første omgang å knytte til ambassaden i London. Men det vil avhenge av hvordan de andre medlemsland innretter seg om det ikke vil vise seg å være riktig at denne sendemannsstilling, som tilfellet har vært hvor det gjaldt vår representasjon ved den Europeiske Økonomiske Samarbeidsorganisasjon, blir helt uavhengig av vår Londonambassade, at vi altså får en egen misjon ved dette Stedfortrederrådet - som er dets internasjonale navn. Vi har foretrukket å kalle det «Rådet av representanter for utenriksministrene», for at der ikke skal oppstå noen slags misforståelse om at man her innfører et nytt begrep som «stedfortreder» for utenriksministeren.

Det er meningen at dette utvalg skal ha et fåtallig sekretariat, sammensatt av høyt kvalifiserte eksperter på de forskjellige områder som paktarbeidet omfatter, og dette sekretariat skal stå under administrativ ledelse og tilsyn av den faste formann i Rådet av representanter for utenriksministrene.

Et annet felt som også ble inngående behandlet under møtet i London, var det fremtidige økonomiske samarbeide mellom medlemslandene i Atlanterhavspakten. Her står en overfor to rekker av problemer. For det første har man de økonomiske og finansielle problemer og de produksjonsproblemer som knytter seg direkte til det militære samarbeid innenfor pakten, slike spørsmål som fordelingen av beredskapsbyrdene, vurderingen av landenes evne og muligheter for å opprettholde en bestemt grad av beredskap, finansieringen av paktorganenes virksomhet, de økonomiske konsekvenser av militære forsynings- og produksjonstiltak, ordningen med disponering av skipsfarten i krise- eller krigstilfelle, osv. - Hele dette komplekset av problemer angår bare paktens medlemmer og må løses innenfor rammen av A-paktorganene, og det siste punkt i mandatet for det faste utvalg i London tar nettopp sikte på de økonomiske problemer som dette samarbeide om forsvarsoppgavene reiser.

Men utover disse spesielt forsvarsøkonomiske problemer står en jo overfor spørsmålet om det økonomiske samarbeide generelt sett innenfor det vi nå mere og mere tar til å kalle «Atlantehavssamfunnet». Atlantehavssamfunnet er et videre begrep enn de 12 land som er med i Atlantehavspakten. Det omfatter ihvertfall alle de land på europeisk side som er med i den Europeiske Organisasjon for Økonomisk Samarbeide, og det omfatter på den andre siden av Nord-Atlanten de Forente Stater og Canada. Fra norsk side ble det sagt, og det viste seg at det hadde tilslutning fra alle hold, at hvor det gjaldt løsningen av de generelle økonomiske samarbeidsproblemer, måtte en gå ut fra dette videre Atlantehavssamfunnet som enheten. En måtte med andre ord ikke velge former for dette samarbeide som gjorde det umulig for land som Sverige, som Irland, som Sveits og - i økonomisk henseende viktigst av alle - som Vest-Tyskland, å delta i dette arbeide i fremtiden. Og den løsningen en kom frem til, går da også ut fra dette grunnsynspunktet.

Løsningen ble at der under Londonmøtet ble sendt ut en felleserklæring av Amerikas Forente Stater, Canada, Frankrike og England om at de i samråd med presidenten for den Europeiske Økonomiske Samarbeidsorganisasjon, dr. Stikker, var blitt enige om å foreslå at Rådet for Samarbeidsorganisasjonen i Paris skulle innby Amerikas Forente Stater og Canada til å delta på uformelt grunnlag i drøftelser i Parisorganisasjonen, drøftelser som skulle trekke opp retningslinjene for det økonomiske samarbeid alle Atlantehavsdemokratiene imellem i tiden *efterat* Marshallhjelpen har opphørt. Den innbydelsen ble sendt fra rådsmøtet i den Økonomiske Samarbeidsorganisasjon i Paris i de første dagene av denne måneden. Den er mottatt, og representanter for de Forente Stater og Canada deltar allerede i overveielserne i Paris.

En ting som er verd å merke seg, er at i sammenheng med drøftingen av disse problemer, gav utenriksminister Acheson meget kraftig tilkjenne at Amerikas interesse for Europas økonomiske velferd og videre utvikling ikke kommer til å opphøre når Marshallhjelpen i den form den i dag har, opphører i 1952.

Av særskilt interesse for Norge var det vedtak som ble gjort om det videre arbeide hvor det gjelder skipsfarten, og jeg skal der få lov til å gi noen litt mere utførlige opplysninger om det forberedende arbeide som hadde gått forut for vedtaket i London.

Etter amerikansk initiativ ble det 29.-30. november i fjor, altså i 1949, holdt en uformell konferanse i Washington mellom representanter for en rekke av de sjøfartsnasjoner som er parter i Atlantehavspakten, men ikke alle. Norge var på dette uformelle møte representert ved observatør. På denne konferanse ble det foreslått opprettet et organ som skulle ha kontrollen med handelsflåten i tilfelle av krisetilstand. Det ble satt opp et memorandum hvori det ble gitt uttrykk for de prinsipper som burde legges til grunn for en slik

kontrollorganisasjon. Disse prinsipper gikk i hovedsaken ut på at hver regjering skulle ta under sin kontroll de handelsskip under dets eget flagg som går i utenriksfart. De økonomiske spørsmål skulle ordnes mellom den enkelte regjering og dens skipsredere på en slik måte at den enkelte reder ikke ville ha noen interesser i de økonomiske resultater av de enkelte reiser som hans skip ble allokert til. De skip som på denne måten ble tatt under kontroll, hvert av sitt lands regjering, skulle plasseres i en sentral «pool» slik at de kunne bli allokert til et hvilket som helst formål som måtte bli besluttet av en dertil egnet internasjonal allokeringmyndighet. Det var innholdet av memorandumet fra det forberedende uformelle møte.

Saken ble så tatt opp til drøftelse i Atlanterhavspaktens Arbeidsutvalg - Working Group - i Washington, som besto av ambassadørene med sakkyndige rådgivere fra alle deltakerland, og her kom nå alle medlemslandene med unntatt Island og Luxembourg, som selv hadde erklært at de ikke hadde noen interesse av å være med. Det første møte i utvalget om disse spørsmål ble holdt 17. februar i år, og møtene pågikk siden den tid jevnlig bare med korte avbrytelser og med avsluttende møter i uken 24.-29. april.

Opprindelig var hensikten med disse møter å drøfte forholdet mellom den foreslåtte skipsfartsorganisasjon og selve Atlanterhavspaktens organisasjon. Under disse forhandlinger ble det fra norsk side ført i marken at organisasjonen burde opprettes som et selvstendig, frittstående organ, og at den ikke burde være direkte underlagt Atlanterhavspaktens organisasjon, men at det selvfølgelig måtte være det intimest mulige samarbeid mellom de to organisasjoner. Dette synspunkt ble til å begynne med også hevdet av de britiske representanter. Det som var avgjørende for oss da vi tok dette standpunkt for en selvstendig organisasjon, var at vi regnet med at det da kunne bli lettere å få med i organisasjonen andre land som ikke var med i Atlanterhavspakten, f.eks. Sverige, f.eks. Hellas, begge viktige sjøfartsnasjoner. Fra amerikansk side gikk en imidlertid meget sterkt inn for at en fremtidig skipsfartsorganisasjon burde opprettes som et organ innenfor rammen av selve Atlanterhavspaktens organisasjon, og en fant da etter lange meningsutvekslinger at en kunne gå med på det fra norsk og britisk side under den forutsetning at både den foreslåtte Plankomite for skipsfarten og det organ som skal være i beredskap og kunne tre ut i livet i krisetilfelle, skal sortere direkte under Atlanterhavspaktens råd, altså under den høyeste myndighet, og ikke være underordnet noen av de andre organer. Det var dette synspunkt som arbeidsutvalget samlet seg om.

De videre drøftinger i arbeidsutvalget dreiet seg om utformingen av mandatet for den Plankomite som på London-møtet ble besluttet opprettet. Som grunnlag for disse drøftinger forelå et amerikansk utkast. Vi tok også i den

diskusjonen et særstandpunkt, idet den norske regjering holdt frem som sitt prinsipielle syn, at før vi kunne innlate oss på å diskutere oppgavene for skipsfartsorganisasjonen, måtte grunnprinsippene for organisasjonens virksomhet være fastlagt, grunnprinsippene først og fremst med hensyn til det økonomiske oppgjør som skulle knyttes til de felles disponeringer av skipstonnasje i krise- eller krigstilfelle. Våre representanter gikk inn for at disse grunnprinsippene måtte få plass i selve mandatet, og la frem et memorandum hvor det ble gitt uttrykk for hvilke prinsipper vi mente burde legges til grunn.

Det som vi hevdet som norsk minstekrav var at følgende grunnprinsipper måtte komme til uttrykk i mandatet i tillegg til de bestemmelser som var tatt med i det amerikanske forslag:

1. Den enkelte skipsreder måtte ikke ha noen interesser i det finansielle resultat av den enkelte reise - det var for så vidt tatt opp i det opprinnelige felles memorandum. 2. Prinsippet om at det skal ytes betaling for skipsfartsytelsene. 3. Risikoen må fordeles rimelig og rettferdig mellom de deltakende nasjoners skip. 4. Det må opprettes en passende felles forsikringsordning mot sjø- og krigsrisiko. 5. Det må etableres en rettferdig og rimelig ordning for erstatning av tapt tonnasje.

I arbeidsutvalget lyktes det ikke å få godtatt at disse prinsippene skulle med i selve mandatet for Plankomiteen. Det ble hevdet at arbeidsutvalget ikke var det rette forum, ikke hadde den nødvendige sakkyndighet til å kunne drøfte disse grunnprinsippene. Isteden, ble det hevdet, måtte det være en oppgave for Plankomiteen selv å utforme disse prinsipper. Vi fant da til slutt at vi måtte gå med på at mandatet for Plankomiteen ble holdt i meget generelle former, slik det er gjengitt i St.meld. nr. 55, men samtidig ble det norske memorandum lagt ved arbeidsutvalgets rapport til Rådet og følger med som arbeidsdokument til Plankomiteens møter, slik at vi har full adgang til å få tatt disse spørsmål opp på et meget tidlig tidspunkt under arbeidet i Plankomiteen.

Det konstituerende møte i denne Plankomiteen for skipsfartsspørsmål trådte sammen i London i dag. Det er et møte som i alt vesentlig vil være av rent formell konstituerende art. Så snart organisasjonen er formelt konstituert, vil det på vanlig vis bli gitt melding til Stortinget om at den er opprettet.

Som en oppsummering hvor det gjelder møtet i London, vil jeg si at det var et utpreget arbeidsmøte. En fikk under de fire dagers forhandlinger et sterkt inntrykk av at Atlanterhavspakten er en realitet som en kan regne med. En fikk inntrykk av at det ble gjort effektivt arbeid i de mange underordnede organer. Det ble etablert, tror jeg, den praksis at disse møter skal gå ut på en reell meningsutveksling om de problemer en står overfor. Det skal ikke bli diplomatiske konferanser, hvor en leser opp runde diplomatiske erklæringer.

Det annet som er viktig, er at der var enighet om hvor nødvendig det er i den utadvendte virksomhet om og om igjen å understreke paktens krigsforebyggende formål, og der var også, som det viste seg i vedtaket om det økonomiske samarbeidet, full klarhet over at det ikke måtte gis noen eksklusiv karakter til dette samarbeid paktlandene imellom. Over alt, på alle områder hvor det er forutsetninger for det, må samarbeidet utvides til en så stor krets som er villig til å være med. For så vidt kan en si at det som hele tiden har vært norsk grunnsyn i forhold til Atlanterhavspakten, fullt ut ble bekreftet som felles syn, det at hovedformålet med pakten er å forebygge krig ved å skape en bedre likevekt i verden, og gjennom å skape en slik bedre likevekt å bane veien for reelle forhandlinger om et fredsoppgjør.

Jeg tror jeg også kan si at det ble en felles konklusjon at en må være oppmerksom på faren ved at en blir liggende under for det en kunne kalle en kald krigs-psykose, slik at en ved å akseptere den kalde krig som en permanent og uavvendelig tilstand blir ute av stand til å utnytte de forhandlingsmuligheter som måtte oppstå. - En må likevel si at det som er skjedd i de aller siste dager, ikke forkorter perspektivene i så måte.

Hambro: Den innstilling som foreligger til behandling om St.meld. nr. 55, er enstemmig. Den er meget forsiktig avfattet, som alle tingets medlemmer vil være klar over, men gjennom de forsiktige ord håper vi allikevel at tingets medlemmer vil få en fornemmelse av det overveldende alvor som ligger bak. Man fikk jo også i noen grad et inntrykk av det gjennom utenriksministerens redegjørelse her.

Men i virkeligheten er det vi står overfor, ikke bare en oppmarsjering av meget kritisk og skjebnetung art, men det er i mange måter en inngang til noe helt nytt i politisk henseende. Vi har gjort de første skritt på en vei vi var nødt til å betre, og det første skritt vil føre oss videre. Hvis demokratiene overhodet har viljen til å fortsette sin bane, vil det være nødvendig for dem i høyere og høyere grad å utdype det samarbeid som det er gjort rede for i St.meld. nr. 55. Man kan uttrykke det slik som den engelske premierminister Attlee uttrykte det i en tale i denne måned, at Atlanterhavssammenslutningen vil kreve at vi ved mer effektivt å slå sammen alle våre ressurser i en grad som ikke kjenner noe historisk forbilde, oppgir for et enkelt land dets evne til å gjøre hva det vil - We surrender the ability to do what we please. Det gjelder alle land. Det vil si at vi beveger oss bort imot en hel omlegning og omvurdering av det gamle begrep nasjonal suverenitet. Vi bør være klar over det, og vi bør også være klar over at vi ikke har noen annen vei å gå.

Utenriksministeren nevnte i forbigående at vår stilling er eiendommelig fordi vi er det eneste av disse land som har en felles grense med Sovjet-Unionen. Vi har en grense på 196 km, den eneste landegrense mot Atlanterhavspaktområdet som

Sovjet-Unionen har. Vi har vedtatt visse bestemmelser i Stortinget i den siste tid om vakthold langs denne grense. Vi har en garnison på 120 mann i Kirkenes. Det er Norges hele militærbeskyttelse på den grense som når som helst kan bli den mest utsatte i Europa. Det er i og for seg malende. Og denne garnison - for å bruke det uttrykk om den - er også utsatt, fordi der i Finnmark er et meget sterkt kommunistisk element, og fordi der, hva vi alle må være klar over, er et relativt betydelig antall personer som ikke tar sine instruksjoner fra oss i Norge, men som tar dem fra den annen side.

I den oppgivelse av våre tilvante forestillinger om suverenitet, som vi får en forestilling om gjennom de foreliggende dokumenter, ligger også at vi på en ganske annen måte enn tidligere blir interessert i den store politikk og de avgjørelser som treffes i den store politikk. Det er umulig å trekke opp noe skille mellom på den ene side de avgjørelser som treffes mellom Atlanterhavspaktens land, med Amerikas Forente Stater og Canada, og på den annen side de avgjørelser som treffes innen den videre ramme av de Forente Nasjoner og på andre felter. Vi blir medinteressert, vi blir meddelaktig, og vi blir i noen utstrekning medansvarlig.

Utenriksministeren sluttet med å peke på det som er skjedd i de siste dager. Det kom ikke som noen stor overraskelse for dem som har fulgt med, men det kan innvarsle hva som helst. Det må vi være klar over. I juniheftet av et tidsskrift som heter Intelligence Digest, som vel på mange måter er det best underrettede som utkommer i Europa eller i Amerika - det fåes bare ved privat subscripsjon, men det har bedre kilder enn noen andre har - står det fra Washington at tilbakegangen i Washington er klar. Der er en mangel på politikk, der er en mangel på en positiv linje når det gjelder å møte den russiske fremrykning, som minner om de siste dager av Daladiers regjering. Der er ingen fast politikk når det gjelder the Middle East, Sentral-Asia eller Øst-Asia, der er bare noen enkelte høytstillede offiserer som er våkne og realistiske, og de holder på å bli fortvilet.

Det heter videre om stormaktskonferansen i London at konferansen i London var leaderless. Alle kompetente iakttagere ble rystet. Mr. Dean Acheson hadde ikke stor innflytelse blant sine kolleger fordi hans stilling i hans hjemland ikke er meget sterk. Mr. Schuman var nedsatt i effektivitet på grunn av sitt lands svakhet. Mr. Bevin er en meget syk mann, og hadde leilighetsvis vanskelig for å holde seg våken, og kunne ikke oppfatte ting av den største viktighet. Og dette er en tid som krever førsteklasses leadership hos de demokratiske land. Der er et overveldende behov for en samlet strategi som kan lede alle våre ressurser, slik at vi kan møte faren. Det eneste som kan opprettholde freden i de kommende 10 år, er at der blir skapt klarhet over at demokratiene står sammen og er villige til å ofre noe.

Det heter videre - også det har sin betydning: En ny undersøkelse over alt det som foreligger angående atomeksperimentene, bekrefter at 8 av de 12 eksperimenter som har vært gjort i Russland mellom juni 1949 og april 1950, godtgjør at der har vært en meget betydelig utvikling i Russland som er helt undervurdert av den britiske og amerikanske regjering, og som er ukjent for det store publikum. Beria, som har ansvaret for den russiske atomindustri nå, har nylig vært på et hemmelig besøk i Aue på den tsjekkosllovakisk-tyske grense, Aue er hovedkvarteret for det russisk eiede A.G. Wismuth, som utvinner uranium i Tyskland og Tsjekkoslovakia.

Der skjer på alle sider ting som alene kan fylle oss med uhygge, og det er nødvendig for oss ikke å lukke våre øyne for det. Det er sannsynlig at det vil bli nødvendig å styrke og konsentrere det arbeid som har vært begynt i London. Utenriksministeren har også innvarslet at der formodentlig vil skapes andre organer ved siden av det skipsfartsorgan som er opprettet, et organ som naturlig inngår som et ledd i forberedelsene.

Vi er ikke alltid begeistret over alle de ting vi skal være med på og *må* være med på, fordi de små muligens kunne og kan ha vanskelig for å hevde seg, men der er ingen vei utenom hvis vi overhodet vil freden og vil ha håp om at der virkelig skal komme i gang en fredskonferanse som skal kunne trekke opp linjene også for fredsslutningen i det fjerne Østen, hvor alt ennå svever i det uvisse når det gjelder fredsslutningen med Japan, og dermed også i noen grad Koreas stilling.

Det er jo vanskelig å drøfte for åpne dører alle de spørsmål som her kommer inn. Men det må i hvert fall kunne sies her at den norske delegasjon i F.N. var meget bekymret over Korea-spørsmålet og dets utvikling. Vi advarte i de forskjellige komiteer. Vi mente at det var en meget farlig vei man var inne på, når man ville skape de fiktive stater, Nord- og Syd-Korea, og ville blande seg opp i forhold som Russland mente, ikke uten en viss formell rett, snarere hørte hjemme på en fredskonferanse som trakk opp alle linjer i det fjerne Østen, enn de hørte hjemme innen F.N.s forsamling. Hvorledes det vil bli på forsamlingen i høst, har vi foreløpig ikke lett for å tenke oss.

Det var et skudd i Sarajevo som tendte den første verdenskrig. Det er umulig å forutsi hva der vil hende i den nærmere fremtid, slik som forholdene lett kan utvikle seg i det fjerne Østen. F.N.s kommisjon i Korea trakk jo F.N. sterkt inn i hele bildet, og F.N.s kommisjon har uttalt, ifølge telegrammene i dag, at alle de henvendelser man gjør, og det Sikkerhetsrådet vedtar av uttalelser, har alene en akademisk interesse. Det er maktmidler eller troen på at maktmidler vil bli stillet til disposisjon, som alene kan ha noen betydning der borte. At vi under de givne forhold må gi vår tilslutning til det Atlanterhavsmaktenes råd planlegger, er en given ting. Vi må alene ønske at arbeidet påskyndes og at det konsentreres.

Utenriksministeren understreket at den amerikanske utenriksminister hadde uttalt at Marshall-hjelpen ikke skulle falle bort, eller rettere at hjelpen fra Amerika ikke skulle falle bort, når perioden for Marshall-hjelpen løp ut. Det er utmerket. Men han har megen liten autoritet til å uttale seg om de spørsmål. Han kan si hva der er den amerikanske regjerings hensikt. Men man har ikke i Amerika noen parlamentarisk regjering, og der er ofte en mangel på samarbeid mellom regjeringen og kongressen, som har vist seg gang på gang, også når det gjaldt hjelpen til Europa. Men det vi kan håpe og tro, er at en amerikansk opinion vil oppfatte hvor nødvendig det er for Amerikas fortsatte beståen som stormakt at Europa styrkes, og at en sammenslutning av demokratier ikke skal bukke under fordi den mangler de økonomiske ressurser til å konsolidere sitt eget liv.

Fordi jeg ser disse ting som så alvorlige, og fordi jeg ser oppgavene for Atlanterhavsrådet som så inntrengende viktige, ønsker jeg også at vi skal få de klareste mulige linjer på dette område. Vi har for tiden altfor mange organisasjoner som delvis sysler med de samme problemer. Vi har organisasjonene i Paris, hvor nå altså De Forente Stater og Kanada vil ha observatører. Men etterhvert som Atlanterhavsrådet oppretter flere organer, vil vi kunne få mer og mer dobbeltbehandling. Vi har Europa-rådet, som på et formodentlig mer og mer akademisk grunnlag vil sitte og deliberere i Strassbourg, mens de egentlige og viktige avgjørelser nødvendigvis må treffes i London. Jeg mener at det er viktig, fordi vi her står overfor en helt ny utvikling i alle spørsmål om nasjonal suverenitet, at der er den intimste mulige forbindelse mellom Regjeringen og Stortinget når det gjelder drøftelsen og forberedelsen av disse ting, ikke bare for så vidt som det er ønskelig at utenriksministeren, som han til stadighet gjør, gir Stortinget de fyldest mulige opplysninger, men også derigjennom at vår representasjon, vår delegasjon, for å bruke det ord som utenriksministeren antydde, er mer politisk-parlamentarisk enn tilfellet har vært med mange av de delegasjoner som har vært sendt ut. Det vil være nødvendig for å forebygge mulige friksjoner og skape den gjensidige tillit som er nødvendig. Det er en tillitskrise verden er oppe i, og vi bør sørge for at der ikke er noen sviktende tillit eller sviktende orientering innen våre egne nasjonale rekker.

Vi drøfter i innstillingen spørsmålet om de såkalte kollektive styrker. Der er ingen av oss - når jeg sier oss mener jeg Stortingets medlemmer - som vet i dag hva det vil si nærmere bestemt, tallmessig og maktmessig utredet, at man skal få kollektive styrker stillet til disposisjon og bygge på dem istedenfor å bygge på de nasjonale. Det er en given ting at skal man oppgi noe av sitt eget, må man ha et visst begrep om hva man får igjen. Det er mulig - jeg håper det er sannsynlig - at forsvarsministeren her har en oversikt, Stortinget har det ikke, og det ligger i selve sakens

stilling at der formodentlig må føres underhandlinger som er av en så fortrolig art at nasjonalforsamlingene ikke kan gis full meddelelse om dem. Men da er man alltid inne på et meget farlig plan i utviklingen, og jeg tror at det er et levende ønske innen denne forsamling at vi skal få mest mulig av orientering, ikke bare av alminnelig utenrikspolitisk art, men også av forsvarspolitisk art.

Der har vært ført visse drøftelser mellom Norge og Danmark i København, det har vært naturlige rådslagninger og overlegninger om mulighetene for felles foranstaltninger når det gjelder Nordens forsvar. Der har også av utenriksministeren i dag vært talt om det enkelte lands stilling under en angrepsbølge. Hvis man bruker det uttrykk «angrepsbølge», er det jo klart at det mest forsvarsløse frontavsnitt for hele den vest-europeiske union i dag er Norge og Norges grense i nord, ikke bare mot Russland, men også grensen mot Finland. Det vil jo ikke koste Russland stort å kunne gå gjennom også den grense. Og det er naturlig at vi her ønsker å vite - fordi Stortinget må gjøre seg klart hvor alvorlig stillingen lett kan bli - hvorledes Regjeringen ser på også den forsvarspolitiske side av saken, om man tenker seg at de kollektive styrker vil bli stillet til disposisjon for oss slik at det vil ha noen virkelig betydning - sådan som det var oppe under de felles nordiske forhandlinger - eller om man tenker seg at Norge allerede på et tidlig tidspunkt vil bli avskrevet, og at man sier at det er først ved det endelige oppgjør at man kan få Norge frigjort igjen. Perspektivene rommer så meget av mørke at vi gjerne vil få klarhet over de ting som kan legges klare - ikke fordi vi føler noen trang til en særlig pessimistisk innstilling, men fordi vi bør gjøre oss fortrolig med at det er alvorlige trusler i hele verdensutviklingen i dag, og at disse trusler når som helst kan ramme oss på en måte som krever den høyeste grad av forberedelser og av beredskap, både i den ene henseende og i den annen henseende.

Fra russisk side understrekes det gang på gang at 5te-kolonnene er langt sterkere i de forskjellige europeiske land enn deres regjeringer gjør regning med, og at de vil opptre langt mer aktivt under en tenkelig konflikt enn man hittil har gjort regning med. Jeg går ut fra at der i det informasjonsvesen som utenriksministeren nevnte som et ledd i Atlanterhavsrådets arbeidsoppgaver, inngår også en informasjon om hvorledes 5te-kolonnene er organisert i de forskjellige land, under hvilke sentralorganer de sorterer, og hvorledes man eventuelt skal kunne nøytralisere dem når tilfellet måtte komme. Jeg tror det er av overveldende viktighet å være klar over det, og jeg tror det er av vesensbetydning at Stortingets medlemmer får en fornemmelse av at her er virkelig en fare på ferde, og om mulig at Regjeringen er fullt oppmerksom på denne fare og har truffet foranstaltninger til å møte den.

Moseid: Jeg har tidligere flere ganger hatt anledning til å gi uttrykk for mitt syn på den utenriks- og forsvarspolitikken som førte til at vi gikk med i Atlanterhavspakten. Jeg har gitt denne politikk min uforbeholdne støtte og tilslutning, og jeg tror at det som vi nå opplever i disse dager, viser hvor påtrengende nødvendig det er for de demokratiske samfunn å stå sammen som én mann i denne tid, hvis det skal være mulig å kunne bevare frihet og fred. Jeg ser det ledd som nå behandles i denne innstilling, som et naturlig ledd i den utvikling som måtte komme. Jeg mener vi har all grunn til å være tilfreds med at det er kommet et så intimt samarbeid i gang. Det spørsmål som vil melde seg for vårt land, som for alle demokratiske stater, det er jo om samarbeidet kan fremmes hurtig nok og sterkt nok slik at det står den nødvendige respekt av samhold og styrke. Jeg skal ikke fordype meg mer i det. Det klare og utmerkede orienterende foredrag som den ærede utenriksminister har holdt, har gitt oss god oversikt over den utvikling som vi nå er inne i, og som måtte komme.

Jeg vil bare få lov til å feste oppmerksomheten ved noen praktiske spørsmål som melder seg i forbindelse med dette samarbeid for vårt eget land. Jeg har hatt den oppfatning at nettopp denne utviklingen som vi nå er inne i, med det intime samarbeid med andre demokratiske samfunn, må lede til at vi innad bygger opp vårt forsvar noe annerledes enn det opprinnelig var tenkt. Jeg ser det så, at det er ikke riktig å stille opp mot hverandre kollektivt og nasjonalt forsvar som et enten-eller; det må være et både-og. Det vil være til fordel for hvert land og for hele enheten. Og da mener jeg vi må ta konsekvensen av det for vårt vedkommende ved å legge enda større vekt enn vi hittil har gjort, på Heimevernets utbygging og på det frivillige skyttervesen for derigjennom å få utviklet den individuelle dyktighet som hvert enkelt medlem kan få bruk for i en eventuell farlig situasjon. Jeg tror vi straks bør gjøre oss det klart for vårt eget vedkommende, og jeg tror vi bør gjøre det klart også for våre forbundsfeiler, at det er et nødvendig ledd nettopp i det forsvarsberedskap som vårt land må og vil opparbeide. Jeg skal ikke oppta tiden videre. Jeg vil bare be den ærede forsvarsminister å overveie og eventuelt gi sin tilslutning til de tanker som jeg her har nevnt.

Ramndal: Det kan gjerne sjå rart ut at eg, som ikkje er medlem av utanriks- og konstitusjonsnemnda, tek ordet her; men etter det arbeid eg var med i i spesialnemnda i førre bolken, har eg hatt ei levande interesse for desse spørsmål. Det er, som det har vori sagt her, alvorlege tider, det er mangt som tyder på at det kan henda alvorlege ting. Det er sjølv sagt av stor interesse at vi har vår førebuing slik i orden at vi kan gjera mest mogleg ut av det, kva som enn skjer.

Eg vil streka under det som er sagt, at det no må vera eit intimt og godt samarbeid mellom Regjeringa og Stortinget

i disse spørsmål. Eg trur at partane er samde om det, at tillit frå alle sider er det beste.

Men det som i grunnen gjorde at eg bad om ordet her, det var at eg vil ta avstand frå den måten som sume har uttala seg på om tillitsmenn i dei nasjonar som vi står saman med her i A-pakta. Ein må vera svært varsam, jamvel i ei så intim forsamling som Stortinget er, med å freista å så mistru til deira evner og måte å arbeida på, ei mistru som kan verta lagnadstung også for vårt folk. Eg trur at kvar av dei som dei store nasjonane, liksom vel som dei små, har sett på dei fremste tillitspostane, og liksom rådgjevarane deira, har evner så langt som menneske kan ha, til å kunna gjera det beste slik som dei ser det. Difor trur eg ikkje det gagnar noko å ta fram - det kan vera ein nokså interessant avisartikkel i kor intimt organ det er, eg trur ikkje det gagnar noko å så slike ting. Det er klårt nok at det i alle høve i Amerika i sume krinsar blir prøvt å skapa ein krigspsykose; eg meiner det er korrekt når den amerikanske utanriksminister der freistar å vera så - eg kan seia - klår og kald og objektiv som det er råd. Eg meiner det er ei oppgåve for alle, anten dei står i den stilling eller i den stilling, å vera så kalde og klåre at dei ikkje let seg riva med av ei stemningsbylgje, og ikkje å sjå med den grad av pessimisme på spørsmålet at dei blir lamma, men også at dei er klåre slik at det ikkje blir noko forhasta utslag i noka lei. Dei store prinsipielle spørsmåla meiner eg må leggjast fram for Stortinget, detaljspørsmåla bør administrasjonen arbeida ut og administrera på best mogleg måte. Eit tillitsfullt samarbeid mellom Regjeringa og Stortinget og dei som har med desse spørsmål å gjera, meiner eg ein må gå inn for utan partiomsyn og utan omsyn til personleg prestisje. Her må det vera landet det gjeld.

Vatnaland overtok presidentplassen.³

Natvig Pedersen: Den melding som foreligger til behandling i dag, gir oss et meget klart og tydelig inntrykk av den nye situasjon som vi står i som følge av det samarbeid som vi er gått inn i med en rekke andre stater, deriblant flere stormakter. Den er det første klare uttrykk for de virkninger som dette samarbeid kan føre med seg for vårt eget land, det første klare uttrykk for virkningen av vår tilslutning til Atlanterhavspakten. Våre forutsetninger kan ha vært noe ulike, men mitt standpunkt i fjor var preget av meget store betenkeligheter ved det skritt som Stortinget den gang tok. Og jeg vil si åpent og ærlig at den utvikling som har fulgt etter at dette vedtak ble gjort, i grunnen ikke har tatt bort de store betenkelighetene som jeg hadde. Men det som er utgangspunktet for behandlingen av denne sak, er

³ Vatnaland overtar presidentplassen her, men det framgår ikke om/når Natvig Pedersen gjeninntok presidentplassen innimellom, selv om revisorlegg III tyder på at han gjorde det.

likevel at dette vedtaket ble gjort, og at det ikke kan omgjøres, at den situasjon vi sto i for over et år siden, det alternativ vi den gang hadde, ikke kan rekonstrueres. Derfor må vi ta vårt standpunkt til den foreliggende sak ut fra denne kjensgjerning.

Det er da to i og for seg meget alvorlige spørsmål som her krever stor oppmerksomhet fra vår side. Det ene er om den organisasjonsform som nå er skapt, med de nye virkemidler som ble etablert på Atlanterhavsrådets møte i London, er helt ut effektiv. Det er et meget viktig spørsmål. Det er klart at når vi står som ledd i denne organisasjon, er vi meget interesserte i at organisasjonen og dens organer blir så effektive som mulig.

Det andre spørsmålet er denne nye organisasjonsforms virkning på vårt arbeid med disse alvorlige spørsmål her i Stortinget, det vil m.a.o. si det ansvarsforhold som her er og må være til stede mellom dem som representerer vårt land i selve utenriksministerrådet eller det faste råd som nå er etablert, og Stortinget; for det er jo helt opplagt at disse spørsmål for oss kommer til å stå i en annen stilling når vi heretter får tilrådinge og innstillinger om avgjørende og meget vesentlige sider av vår utenrikspolitikk og forsvarspolitikk ikke bare fra våre egne organer, men også fra internasjonale organer. Det er da etter mitt skjønn meget viktig å slå fast at når det gjelder ansvarsforholdet her, vil det framleis være Norges Storting som vil ha den avgjørende bestemmelsesrett for hvert nytt skritt som vi tar her. Det vil være Norges Storting som endelig godkjenner hvert skritt som vi tar etter tilråding fra Atlanterhavsrådet, hvor da våre representanter har vært med på å lage innstillingen. Det er etter mitt skjønn meget viktig å få slått fast og få konstatert at det hersker ingen uenighet om dette i den utvidede utenrikskomite og heller ikke innenfor Regjeringen. Det bør være helt klart. Der etableres for så vidt ikke noen ny konstitusjonell skikk i og med at vi har gått inn i dette samarbeid, og vi skal ta vår stilling til hvert nytt skritt på den måte som det går fram av behandlingsmåten av denne sak.

Statsråd Hauge: Jeg har funnet at det var riktig å si et par ord, særlig etter det som ble uttalt av representanten Hambro.

A-pakten er jo en militærallianse. Derfor kommer også de militære sider, som hr. Hambro pekte på, meget sterkt inn i bildet. Men det er riktig å fremheve at den er en militærallianse av en ganske særegen og ny modell. Den svarer ikke til de militærallianser som vi har hatt tidligere, men bygger - tror jeg man kan si - i langt høyere grad på solidaritet både i livssyn, i økonomi og i forsvar. Den bygger i en langt høyere grad på enhet, og på det som har vært kalt sammensmelting av suverenitet. Det er nødvendig å være klar over det. Jeg vil også gjerne fremheve her at det er en militærallianse mellom store og små land hvor

selvfølgelig ressursene er forskjellige, hvorfor også ansvaret i noen grad kan kjennes forskjellig. Men den bygger helt ut på prinsippet om at det skal være en prinsipiell likestilling landene mellom.

Formålet med denne militærallianse er først og fremst å avverge krig. Solidariteten - den økonomiske, den politiske og den militære - tar først og fremst sikte på det. Jeg vil gjerne si at selv om vi i ikke liten utstrekning må drøfte krigens problemer, må det ikke et øyeblikk skygge for at enhver planlegging, den være så rendyrket militær som den være vil, i første rekke tar sikte på å bidra til at denne militærallianse skal nå sitt første og grunnleggende mål, nemlig å avverge krig.

Jeg vil for mitt vedkommende gjerne fremheve at den anbefaling om en utbygging av landenes forsvar, som kom til uttrykk på møtet i London, og den støtte for det synspunkt som er kommet til uttrykk i innstillingen fra den utvidede utenrikskomite, som foreligger her, er naturligvis også et ledd i landenes utenriks- og fredspolitik. Jeg vil gjerne nevne nettopp i denne debatt, at det er riktig og vesentlig at forsvarsutgiftene kommer til drøftelse som et ledd i landets utenriks- og fredspolitik, slik som de gjør det i denne forbindelse. Jeg vil gjerne fremheve den vidtrekkende betydning som innstillingen fra den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite har nettopp for forsvaret og forsvarets budsjetter.

Det ble fra representanten Hambros side spurt om et par ting. Jeg skal prøve å svare. Det er klart at dersom det ikke skulle lykkes Atlanterhavssamfunnet å nå sitt første og grunnleggende mål: å forsvare landenes fred, har pakten og militæralliansen til mål å forsvare landene mot okkupasjon, og den har til oppgave å gjenopprette freden i verden, det vil si å vinne den krig som andre har styrtet verden ut i. Hr. Hambro uttalte, hvis jeg forsto ham riktig, at Norge var det mest utsatte og det mest forsvarsløse land i Vesten. Jeg skal ikke innlate meg på noen diskusjon om det. Jeg vil bare si at jeg tror ikke uttalelsen er riktig i den form. Men det som er riktig, det er at vårt land er utsatt, og at vårt forsvar er svakt. Jeg er enig med hr. Hambro i at det er den realitet vi har å bygge på. Men i den tilspissede form som han ga uttalelsen, er den ikke riktig, det er meget lett å peke på land som kan være i en vanskeligere situasjon, og som er mer forsvarsløse enn vi er det.

Hr. Hambro uttalte at tinget selvfølgelig er interessert i å få klar beskjed om organisasjonen ville sette noe inn på å hjelpe vårt land slik at vi kan unngå å bli okkupert, eller om vi faktisk måtte gjøre regning med å bli avskrevet i første omgang, som hr. Hambro sa, for å kunne nyte godt av friheten igjen senere. Jeg vil gjerne si at det er fullt ut anerkjent som et prinsipp innenfor det planleggende samarbeid, at organisasjonen skal gjøre hva den kan for å hjelpe medlemslandene fra å bli okkupert. Det er den militære styrke som kan komme til å bli avgjørende for utfallet, om vi

tenker oss inn i en slik forferdelig situasjon som krig er. Men det er ingen tvil om at det er et selvstendig formål innenfor paktsamarbeidet, at en skal hjelpe landene til å unngå å bli okkupert, så langt og så lenge som det overhodet er mulig. Det er også ganske klart at det ville virke som en utfordring om man overfor noe land skulle si, at det pakten tar seg på, er å kunne gi dere friheten tilbake etter at dere har gjennomgått en okkupasjon, - for den friheten ville kanskje ikke være så meget verd; det ville kanskje ikke en gang være så lett å tale om en frigjøring av land og folk. Jeg vil gjerne ha slått fast i tinget som svar på dette spørsmål, at pakten anerkjenner som en selvstendig oppgave å bidra til at land i utsatt stilling skal kunne bli hjulpet til å unngå okkupasjon.

Det neste spørsmål var om hvor langt er den militære planleggingen kommet. Det ble også uttalt et ønske om at vi fra forsvarets side måtte orientere Stortinget om planleggingen. Jeg er enig i at det både for Stortinget og for Regjeringen er nesten en nødvendighet å få slike orienteringer. Man kan ennå si at vi befinner oss i en situasjon hvor de militære planer ikke er helt ut avklaret. Vi står oppe i et intenst arbeid. Hvis jeg skulle gi en generell karakteristik, måtte det bli denne: Planleggingen må nødvendigvis begynne med de generelle prinsipper og den generelle oppgavefordeling, og deretter arbeide frem mot detaljene. De militære stabene har vært overordentlig effektive. En medvirkende årsak til dette har vært at de jo kunne trekke på det veldige erfaringsmateriale man hadde, og den planlegging som på forhånd har pågått innenfor militære staber, særlig hos stormaktene. Dermed fikk vi på mange måter «a flying start». De militære stabene er kommet lengst. De ligger foran i denne planlegging, som omfatter - og må omfatte - både det rent militære, strategiske område og det produksjonsmessige og økonomiske. I øyeblikket er det sikkerlig riktig å si at den militære planlegging ligger langt foran, og det er sikkerlig riktig å si at det som nå sleper etter, og det som i første rekke begrenser fremgangen innenfor paktsamarbeidet, det er den planlegging som skal og må finne sted på produksjonsområdet, forsyningsområdet og på det økonomiske felt. Jeg vil gjerne på et senere tidspunkt få lov til å gi Stortinget en vel forberedt oversikt over denne planlegging. Jeg håper at vi da også kan ha oppnådd en større harmoni mellom den rent militære planlegging og planleggingen på de andre områder. Dersom rådet av representanter for utenriksministrene i London kan bidra til at vi oppnår en høyere grad av takt og harmoni i planleggingen, vil det være en stor fordel.

Til slutt to ord om de kollektivt avveide styrker. Jeg tror det er helt riktig som utgangspunkt å gi sin tilslutning til den tanken at paktens land skal prøve å organisere sine forsvarsstyrker, slik at de kan utgjøre en kollektiv enhet. På den måte vil de oppnå en høyere militær verdi av sine samlede styrker. Men det er nødvendig - jeg vil gi min

tilslutning til hr. Hambro og hr. Moseid i det stykket - at en slik sak ikke blir løst ut fra slagordprinsippet. Den rommer en del interessemotsetninger landene imellom, den rommer en del alvorlige spørsmål. Hr. Hambro har fullkomment rett etter mitt skjønn når han sier at et land vanskelig kan innrette sine egne forsvarsstyrker etter et kollektivt prinsipp før man har rimelig sikkerhet for hva andre, som måtte ha overskudd på visse stridsmidler, virkelig er rede til å stille til rådighet.

Jeg vil bare til slutt si at oppgaven for våre forsvarsmidler er å forsvare dette landet. Det kan godt tenkes at vi mest effektivt kan utnytte våre egne forsvarsmidler under en regional synsvinkel, at vi, med andre ord kan oppnå mer for forsvaret av Norge om vi også er innstillet på å bruke, la oss si sjøstridskrefter og luftstridskrefter, ved regionalgrensen i sør. Der får den militære sakkunnskap få anledning til å komme til sin rett. Men vi må allikevel slå fast at det er forsvaret av denne del av verden, vårt land, som våre egne forsvarsmidler skal tjene, og jeg vil si at for oss må kollektivt avveide forsvarsmidler bety at land som har en større militær styrke og mer å rutte med enn vi har, satser det som de kan for at vi skal kunne gjøre forsvaret av vårt land bedre og tryggere.

Spørsmålet om Nord-Norge forstår jeg at det kanskje kan være riktig å komme inn på ved et litt senere tidspunkt.

Friis: Jeg vil gjerne først få poengtere min tilslutning til de betraktninger som kom fra hr. Natvig Pedersen. Jeg har også vært med på å vedta den etter min mening meget vel avveide innstilling som foreligger fra utenrikskomiteen. Tross de betenkeligheter jeg hadde den gang, og til tross for at også jeg, som hr. Natvig Pedersen, har fått økte tvil i løpet av den tid som er gått etter vedtakelsen av Atlanterhavspakten, er jeg enig med utenriksministeren i at denne idag er en politisk realitet, og at vi innenfor det som nå foreligger, må prøve å innstille oss positivt.

Men det betyr naturligvis ikke at vi skal lukke øynene for de vanskelige problemer som vi står oppe i, og som vi særlig har fått for øye i de aller siste dager. Så sterkt som hr. Hambro gikk inn på dagens situasjon ville jeg finne det riktigst at også utenriksministeren her i dette lukkede møte ga en utredning om sitt syn på den, og at vi først hadde en diskusjon om dette spørsmål i dette møte før vi kom til det offentlige møtet om utenrikspolitikken. Jeg vil da gjerne få si noen ord om det.

Hr. Hambro sa at det som har hendt i de siste dager, slett ikke kom overraskende - på dem som hadde fulgt med, sa han. Ja, dessverre, det er et stort sprang mellom dem som har fulgt med, og det alminnelige avislesende publikum, kanskje i særlig høy grad i vårt land. Og dem som sier det ikke kom overraskende, vil jeg spørre: Hvorfor kom det ikke overraskende? Fordi de var å jour med den indre utvikling som foregikk i Korea, og som i høy grad liknet utviklingen i Asia

for øvrig, og at de så det som i og for seg naturlig at man fikk en videre utvikling i den retning som vi har fått. Jeg ser også at flere engelske aviser bruker uttrykket: denne krise som nå endelig er kommet. Det var dette jeg da mente det ville være nyttig å tale litt nærmere om, først her og også åpent for vårt eget folk.

Det er en intim forbindelse mellom de sosiale problemer og etterkrigsproblemene på grunn av de ulykksalige innflytelsessfærene som verden ble oppdelt i, og som ligger under det hele. Hvis vi er enig om at vi innenfor det såkalte «Atlantehavssamfunn», som utenriksministeren kalte det, må skape et stadig sterkere indre samhold, spør jeg: Hvori består solidariteten mellom forskjellige stater og samfunn? Består den bare i en felles kulturell samhörighet, eller består den i noe som er mer solid, og som må være til stede for at solidariteten virkelig skal bli effektiv? Og da synes jeg jo at vanskelighetene melder seg, idet den sosiale og økonomiske omdannelse av Europa, som burde vært en følge av den andre verdenskrigen, og som alle var innstillet på måtte komme like etter krigen, den er ikke kommet. Dette at det sosiale reformarbeid blir hengende så langt etter, og at man blir hengende i politiske solidaritetsforpliktelser, som ikke er bygd på et tilsvarende sosialt og økonomisk reformarbeid, det er det som, så vidt jeg forstår, er ulykken, - det er det som har ført til ulykken i Korea, liksom det var det som førte til ulykken i Kina. Jeg ser da også at det ikke bare erkjennes av hjemlige organer mer eller mindre, men også f.eks. av «The Times» i London. «Politiken» skriver at ulykken i Korea har vært at den sydkoreanske regjering ikke har fulgt den nordkoreanske i de radikale jordreformer som er gjennomført i Nord-Korea. Mens i den russiske innflytelsessone alle de store godseieres kjempegodsar ble utdelt til småbrukere, og Sovjetsamveldet derigjennom skaffet seg pålitelige tilhengere i Nord-Korea, heter det f.eks. i den siste utgave av Aschehougs konversasjonsleksikon, så gjorde man i Sør-Korea akkurat det motsatte, tviholdt på de gamle tilstander, tviholdt på godseierveldet, og gikk inn med alle reaksjonære midler for å opprettholde det. - Dette er jo situasjonen, og «Politiken» skriver derfor også ganske riktig at i Sør-Korea er det en liten overklasse som eier jorden.

«Naturligvis,» skriver bladet, «er det under disse forhold en svakhet at radikale reformer ikke er gjennomført i tilstrekkelig omfang. Kina er skoleeksempel på hva det kan føre til.»

Og selv «The Times», som skildrer de stridende fløyer i Sør-Korea, sier at det på begge sider er folk som under krigen har deltatt i motstandsarbeidet mot japanerne med tapperhet. De som sitter med makten i Sør-Korea, er imidlertid svært gamle og mange av dem har vært i landflyktighet i mange år. Og, heter det, de søkte å opprettholde «free enterprise» i motsetning til den strenge planmessige økonomi i Nord-Korea, og de arbeidet for det fri politiske liv. I den siste tid etter at farene fra nord

vokste, og særlig etter at de amerikanske tropper ble trukket tilbake, har de økt den politiske undertrykkelse og satt mange av sine politiske motstandere i fengsel.

«Selv i De Forente Stater,» heter det i «The Times», «hvor lærdommene fra Chiang Kai-Shek's korrupte undertrykkelsesregime i Kina er i alles erindring, selv der er også Syngman Rhee's regime i Sør-Korea blitt kritisert, både for dets undertrykkelsespolitikk og for dets mangel på økonomisk fremskrittstilvilje.»

Jeg tror at for å få vekk litt av den uro og engstelse som er oppstått i de siste dager, vil det være sunt og riktig at det fra ledende hold hos oss blir fremhevet også disse momenter, som kanskje kan gjøre at man ikke bør ha så stor tilbøyelighet til panikk overfor det som er hendt. Men det er ganske klart at for ethvert menneske som tenker over sakene, kommer også parallellene med Vest-Europa frem i ens tankegang, særlig da med sikte på land som Italia, med ganske de samme jordproblemer som man har hatt i Korea. Her ser jeg da også vanskelighetene når det gjelder den solidaritet innenfor Atlanterhavspaktens samfunn, som jeg er helt og fullt enig i at vi bør prøve å holde på. Vi hører jo, som jeg også sa i debatten om Atlanterhavspakten, hjemme i den vestlige kultursone, og der må vi gjøre vår innsats. Men vi må innenfor denne sone gjøre det på den demokratiske måte, at vi samtidig ser viktigheten både av det sosiale fremskrittssarbeid og av det positive fredsarbeid. Vi må ikke ennå mere enn vi hittil har vært tilbøyelig til, bli fanget inn av en panikkartet krigsfrykt, som bare vil svekke vårt lands evne til å analysere og forstå den internasjonale situasjon.

Finn Moe (komiteens formann og ordfører): Bare noen ganske få bemerkninger. Det har vært sagt, at i saker som den vi behandler nå, og når det gjelder utviklingen framover, må det være en meget nøye og meget nær kontakt mellom Stortinget og Regjeringen. Jeg vil da gjerne som utenrikskomiteens formann få lov til å si at vi har all grunn til å være tilfreds med den måte hvorpå utenriksministeren både før og etter viktige konferanser og møter har søkt å holde oss underrettet om det som har skjedd. Jeg tror således at Regjeringen er fullt oppmerksom på sitt ansvar, og det var kanskje å ønske at Stortinget i like høy grad var oppmerksom på sitt ansvar.

Hr. Hambro understreket med rette i sitt innlegg alvoret i de til dels vidtrekkende vedtak som Stortinget her innbys til å gi sin tilslutning til. Så vidt jeg kan se, gjelder det særlig to punkter. Vi erklærer oss beredt til å ta de økonomiske ofre som er forbundet med en videre utbygging av Vestens forsvar på grunnlag av kollektivt avveide styrker. Det er jo i og for seg ikke noe nytt i norsk forsvarspolitik etter krigen. Vi har hele tiden vært klar over at for effektivt å kunne forsvare oss etter at vi er blitt angrepet, må vi ha støtte fra allierte, og det er det dette prinsippet

om kollektivt avveide styrker søker å bygge opp på den mest økonomiske og mest effektive måte. På den annen side er det ganske klart at vi må holde fast ved det, som også er blitt understreket her i innstillingen på side 2:

«Ordningen må imidlertid forutsette at det oppnås tilstrekkelig fasthet i de militære planene om gjensidig hjelp.»

Det får vi da komme tilbake til, og se om de militære planene kan sies å være av den fasthet at vi vil gå til en slik spesialisering av vårt forsvar at vi blir helt avhengige av den støtte som vi kan få fra våre allierte.

Det heter videre i innstillingen

«at våre representanter må fremholde at en ved gjennomføringen av dette prinsippet for Norges vedkommende må ta hensyn til landets nødvendige behov for stridskrefter til øyeblikkelig innsats om det skulle utbryte fiendtligheter.»

Jeg skal ikke komme nærmere inn på dette. Men jeg tror at det er et ganske vidtrekkende prinsipp vi her gir vår tilslutning, og at det vil få følger for hele oppbyggingen av vår forsvarsordning.

Jeg må si, at jeg forsto ikke riktig hensikten med hr. Hambros sitat av en karakteristikk av dem som nå har ledelsen av det man kan kalle Nordatlantehavspaktens utenrikspolitikk. Hr. Hambro siterte kilden, og jeg tror at vi her har å gjøre med en krets av mennesker som hevder meget sterkt den oppfatning at hovedvekten i Amerikas kamp skulle legges på Asia og ikke på Europa. Det er derfor de retter en såpass sterk kritikk mot Acheson - og naturligvis da mot Bevin og Schuman enn mer - fordi Acheson har erklært at hovedvekten i Amerikas utenrikspolitikk ligger i Europa, så jeg tror at man kan ta den kritikken som er rettet mot ledelsen av Atlanterhavsstatenes utenrikspolitikk, med visse reservasjoner.

Hr. Friis var inne på Korea, og jeg må si at den fortolkningen som han siterte fra en del aviser, og som han til dels selv gjorde seg til talsmann for, av det som er bakgrunnen for det som foregår, klang noe merkelig i mine ører. Man fikk et visst inntrykk av at det var mangelen på sosiale reformer i Sør-Korea som var årsaken til den nåværende borgerkrig, og det ble pekt på at det var politisk undertrykkelse i Sør-Korea. Det er i og for seg riktig. Men den politiske undertrykkelse er dog ikke verre enn at den nasjonalforsamling som sitter i Sør-Korea er kommet i stand ved valg som ble foretatt under kontroll av de Forente Nasjoners kommisjon. Der sitter til tross for alt et valgt parlament i Sør-Korea. Og hva er så Nord-Korea? Det kan besvares med et eneste ganske enkelt ord: Det er et folkedemokrati.

Men nå kommer jeg til hovedsaken, og det er: La forholdene i Sør-Korea være hvordan de være vil, men det berettiger ikke Nord-Korea til å gå til angrep. Man skal legge merke til at det er ikke her en oppstand, et opprør

innenfor et eget land; det er et land som er delt i to selvstendige stater, hvor den ene går til et regulært angrep på den andre. Jeg synes den tankegang som hr. Friis gjorde seg til talsmann for, er meget farlig. Det er noe som de som følger med vet at Korea er sannsynligvis mønstret for Tyskland, og jeg vil få lov å spørre: Fordi om der i dag kanskje ikke føres noen utpreget sosial reformpolitikk i Vest-Tyskland, skulle det berettige de øst-tyske polititropper til å gå over sonegrensen i det øyeblikk okkupasjonstroppene trekkes tilbake? Jeg skal være den første til sammen med hr. Friis å underskrive at en sosial reformpolitikk, og da spesielt full sysselsetting, gir det første grunnlaget for at demokratiene kan stå sterkt i den kampen som vi er oppe i. Men man må dog ikke la seg forvirre til de grader at man finner unnskyldning for angrep som ikke lar seg unnskyldde.

Siden vi snakker om Korea, vil jeg gjerne si at jeg tror det er en viss svakhet ved vår innstilling at vi konsentrerer oss så altfor meget om det som hender, kan føre til alminnelig verdenskrig, at vi først og fremst ser på situasjonen i Korea ut fra spørsmålet om krigen kan bre seg, og om den kan bli til en verdenskrig. Vi ser allerede nå at der, ikke minst fra Amerikas side, gjøres alt for å begrense fiendtlighetene til Korea. Så trekker vi kanskje et lettelsens sukk og sier at altså er verdenskrigen heldigvis ennå langt borte. Men da glemmer vi noe meget vesentlig, og det er at imens har demokratiene på ny tapt en posisjon. Det er slik det er gått etter krigen. Vi tapte Tsjekkoslovakia, vi holder på å tape Indochina, i disse dager - jeg må si at jeg er meget redd for at vi taper Korea, at Korea ikke står til å redde. Det er dette som den kalde krigen består i. Det er å oppnå det samme som man ellers kunne ha oppnådd i åpen krig, med andre midler; med borgerkrig, med underminering av de økonomiske og sosiale forhold, med kamp mot Marshall-hjelpen, og sist, men ikke minst: med fredskampanjer, som i virkeligheten bare har én hensikt, og det er å svekke dem som står mot kommunismen. Jeg tror vi skal være helt klar over at denne systematiske undergraving og underminering, disse små fremstøtene er i sin langsiktige virkning nesten like farlige som en åpen krig. Det er derfor at vi, som hr. Hambro meget riktig påpekte, gjennom Atlanterhavspakten - og jeg skulle si også uten den - er sterkt medinteressert i det som foregår ute i verden. Derfor er vi også interessert i det som foregår i Asia. Hvis det nå skulle lykkes for Kominform å legge hele Asia inn under seg, er det ganske klart at Europas relative styrke, demokratienes relative styrke i denne verden, vil være ganske sterkt svekket.

Det er mot denne alvorlige bakgrunn vi må se de vedtakene som vi nå innbys til å fatte, og den linje som vi skal følge fremover i dette Atlanterhavssamarbeidet. Det er et samarbeid som selve situasjonen gjør nødvendig, og som tar sikte på å gjøre demokratiene så sterke at de kan si nei til for vidtgående krav. Dette står, som utenriksministeren også

fremhevet, på ingen som helst måte i noen motsetning til at vi stadig er rede til forhandlinger, stadig rede til å gå med på en avspenning på rimelige vilkår. Men vi må kunne bygge opp en så sterk forsvarsberedskap at når det stilles urimelige vilkår for en avspenning og en fred, så er vi sterke nok til å si nei.

Kjøs: Jeg skal ikke gå inn på de mange spørsmål som reiser seg i forbindelse med St. meld. nr. 55; men da jeg ikke hadde anledning til å delta i det møte i den utvidede utenrikskomite hvor den foreliggende innstilling ble drøftet og vedtatt, vil jeg gjerne si litt om et par punkter og om mitt syn på de spørsmål som der omhandles.

Det gjelder først avsnittet om styrkelsen av forsvarsberedskapet i Atlanterhavspaktens medlemsstater. Det går tydelig fram av den redegjørelse som er gitt, at dette var det sentrale spørsmål under rådsmøtet i London, og den uttalelse og presisering, kan jeg nesten si, som ble gjort om den manglende balanse i styrkeforholdet mellom øst og vest, gjør det også påtrengende nødvendig at dette spørsmål vies særlig oppmerksomhet. Når det derfor i komiteens innstilling står at det er en viktig oppgave å styrke forsvarsberedskapet, så ville jeg for min del, om jeg skulle ha valgt uttrykket, ha sagt: Det er den viktigste oppgave.

I det møte i den utvidede utenrikskomite som ble holdt før Rådsmøtet i London, ga jeg også uttrykk for mitt syn på det spørsmål. Utenriksministeren redegjorde der for de spørsmål som skulle behandles, og deriblant også om spørsmålet om styrkelse av forsvarsberedskapet. Det ble der av utenriksministeren fremholdt - som det har vært en vanlig tanke hos oss - at dette skulle ikke legge så store byrder på oss at det kom til fortrengsel for gjenreisningen og levestandarden. Jeg uttalte den gang at jeg hadde ikke noe å bemerke til den uttalelsen, som bygger på de retningslinjer vi har fulgt i oppbyggingen av vårt eget forsvar. Men jeg føyde til at jeg gjerne ville ha sagt at ved vurderingen av de økonomiske offer som måtte bringes, måtte vi aldri løsgjøre oss fra selve utgangspunktet, og det er de oppgaver som Vest-Europas forsvar vil komme til å stå overfor i tilfelle av et angrep fra øst. Jeg sa videre at Vest-Europas forsvar må etter hele forutsetningen bygges ut med så stor styrke og effektivitet at det kan holde, slik at kampen om Vest-Europa kan føres på det europeiske fastland; og jeg føyde til at mine uttalelser sto ikke på noen måte i motsetning til det utenriksministeren hadde sagt, men at jeg gjerne ville presisere hvor alvorlig jeg for mitt vedkommende så på oppgaven for det vest-europeiske forsvar og deri også vårt eget forsvar, og det vil jeg gjerne gjenta her i dag.

Så var det spørsmålet om prinsippet om avveide kollektive styrker heller enn avveide nasjonale styrker, som det står i innstillingen. Det spørsmålet ble også drøftet i det møte i utenrikskomiteen jeg har nevnt, og jeg uttalte den gang at jeg for mitt vedkommende anså dette med avveide

kollektive styrker som helt nødvendig, både av hensyn til den koordinering som må finne sted og fordi våre egne ressurser ikke strekker til for å føre en forsvarskamp over et lengere tidsrom alene. Og som det ble presisert den gang av forsvarsministeren, er det selvsagt ikke tanken at vi skal avgi av våre små forsvarsstyrker til andre områder, men oppgaven er tvert imot å trekke forsterkninger til for å øke mulighetene for å forsvare vårt eget territorium og øke styrken i vårt eget eksistensforsvar. Jeg er klar over at det er nødvendig med de forbehold som er tatt på dette område, og at man må få helt konkret slått fast hva der vil bli ytet oss. Men at selve prinsippet er riktig, kan det et neppe være tvil om. I allfall både sett ut fra økonomiske hensyn og fra forsvarshensyn er det klart at vi kan gjøre forsvaret mer effektivt ved å samordne det, slik at medlemsstatenes fulle styrke kan komme til utnyttelse.

Det er disse bemerkninger jeg har villet knytte til komiteens innstilling, som jeg for øvrig er helt enig i og slutter meg til.

Vatnaland inntok her presidentplassen.⁴

Utenriksminister Lange: Jeg kan slutte meg helt til det som ble sagt av hr. Natvig Pedersen, hvor det gjelder arten av det samarbeid som vi er med i under Atlanterhavspakten. Det er ingen tvil om at det samarbeidet er et samarbeid mellom suverene stater og at derfor den endelige avgjørelse av hvilke forpliktelser vi som medlemsstat skal påta oss innenfor dette samarbeid, ligger i denne sal. Men som ethvert samarbeid mellom suverene stater forutsetter jo også samarbeidet innenfor Atlanterhavspakten vilje til ved de avveininger, ved de avgjørelser som treffes her i denne sal, å ta i betraktning alle deltagerlandenes felles interesser, ikke utelukkende norske interesser. Det er det grunnlag som ethvert internasjonalt samarbeid nødvendigvis må hvile på.

Jeg vil også gjerne understreke at Regjeringen er fullt oppmerksom på hvor viktig det er heretter som hittil, i all drøfting av norske standpunkter innenfor dette samarbeid å ha en så stadig og intim kontakt med Stortinget og Stortingets organer som mulig. Og det vil fra Regjeringens side bli gjort det som gjøres kan for at de standpunkter Norges representanter i de forskjellige organer innenfor Atlanterhavspakten inntar, blir til etter forutgående drøfting med Stortinget organer. Jeg skulle derfor tro at dette samarbeid ikke i og for seg behøver å reise noen nye konstitusjonelle problemer for vårt vedkommende.

Hr. Friis mente jeg burde komme i dette lukkede møte med en vurdering av det som er skjedd i Korea, og av de perspektiver det åpner. Vi skal om ganske kort tid ha et

⁴ Vatnaland overtar presidentplassen her også, men det framgår ikke om/når Natvig Pedersen gjeninntok presidentplassen, selv om revisoromslaget tyder på at han gjorde det.

åpent møte hvor jeg i en redegjørelse som jeg der kommer til å gi, vil komme inn på spørsmålet.

Hvor det gjelder selve vurderingen, kan jeg i ett og alt slutte meg til det som utenrikskomiteens formann, hr. Finn Moe, nettopp har sagt. Uansett hva man kan ha å si om den indre politikk i Sør-Korea, uansett hvor kritisk en kan stå til meget av det som der er skjedd, så kan det ikke gi grunnlag for noe slags forsvar for den åpne angrepshandling vi her står overfor fra den Nord-koreanske folkerepublikks side. Og det ville ha de farligste konsekvenser for den videre internasjonale utvikling, hvis det kunne herske noen som helst tvil om vår reaksjon overfor en slik angrepshandling. Mer tror jeg ikke det er nødvendig å si om det i denne debatt.

Utheim: De problemer vi drøfter i dette lukkede stortingsmøte, har jo vært gjenstand for drøftelser i møte etter møte, dels i utenrikskomiteen og dels i den forsterkede utenrikskomite. Jeg har der meget sterkt gjort gjeldende, at i og med at vi gikk inn som et medlem av Atlanterhavspakten, foretok vi et ganske alvorlig og bevisst brudd med den utenrikspolitikk vi tidligere hadde ført. Jeg var med på dette brudd fordi jeg så hele utviklingen slik at med den voldsomme aggresjon vi merket fra kommunismen og fra de stater som her førte an - jeg tenker da først og fremst på Sovjet-Samveldet - så var det den eneste redning for demokratiene, at de ved et samarbeid kunne oppbygge et forsvar som kunne sidestilles med den veldige angrepsmakt som vi visste ble utbygget i øst. Jeg så oppbyggingen av en forsvarsmakt blandt demokratiene som den eneste mulige redning, for at vi ikke skulle slukes land for land, en for en.

Dette å gå inn i Atlanterhavspakten og erklære seg villig til å skape et felles forsvar, et koordinert forsvar, et kollektivt forsvar, som det også sies, det innebærer i seg selv at vi da begrenser vår egen selvbestemmelsesrett. Og jeg tar den konsekvens. Det er først når vi har fått utbygget et kollektivt forsvar av den styrke at det kan møte det annet forsvar på like vilkår, først da er det etter min mening at vi kan ha håp om å komme til den fred og ro blandt nasjonene som er nødvendig.

Jeg har inntrykk av at når forpliktelsene som følger av å være medlem av Atlanterhavspakten, melder seg, så er det mange som har betenkeligheter. Det vi innbys til å vedta i dag er en logisk følge av den beslutning som Stortinget fattet med så stort flertall, om å melde oss inn i Atlanterhavspakten. Nå må vi etter hvert innfri våre forpliktelser ved oppbyggingen av det felles forsvar. En ting til tror jeg det er meget nødvendig å presisere. Det har vært sagt av flere her tidligere, og jeg tror ikke det er noen uenighet om det, at når vi skal ta disse beslutninger, og dermed være med på å begrense vår egen selvbestemmelsesrett, da er det Stortinget, og Stortinget alene, som her har

myndigheten til å fatte disse vedtak. Det er under dets kompetanse disse spørsmål ligger. Utenriksministeren presiserte dette i sitt innlegg nå sist, og hr. Natvig Pedersen gjorde det samme. Det er ingen dissens om dette spørsmål. Men jeg finner også grunn til å presisere disse ting her, og dermed kommer jeg inn på et annet spørsmål som for meg ikke har vært helt tilfredsstillende.

Utenriksministeren og forsvarsministeren har gitt ganske utførlige orienteringer om det som er skjedd etter hvert på de forskjellige forhandlingsmøter de har vært med på, både i Skandinavia og i Europa for øvrig. Men det materiale eller det emne de behandler, inneholder jo på mange måter forsvarsplaners oppbygging, og det ligger jo i saken selv, at de må på en måte hemmeligholdes. Derfor har det ikke vært mulig for oss som har fått disse orienteringer - og det finner jeg fullt forklarlig, det er ikke noen kritikk - det har ikke vært noen mulighet for oss på det nåværende tidspunkt å få nærmere oversikt over rettigheter og forpliktelser. I samarbeidet mellom Regjeringen og Stortinget og dets organer har man etter min mening ennå ikke funnet de rette former for disse ting, og det er av de ting som det da blir fremtidens sak nærmere å utforme. Det er jo ganske klart at det organ som har det fulle ansvar for de vedtak som skal fattes, må bli helt orientert i alle detaljer om situasjonen og de ting det gjelder.

Det har stadig vært spørsmål om utbyggingen av vårt eget forsvar - det nasjonale forsvar kontra det kollektive forsvar. Jeg vil om det ha sagt at jeg ser nødvendigheten av utbyggingen av det kollektive forsvar deri at det innebærer også utbyggingen av det nasjonale forsvar, og sånn som vår stilling er i hele dette internasjonale samarbeid, betyr etter min mening utbyggingen av et kollektivt forsvar et pluss til det forsvar som vi for øvrig har.

Lavik: Det er ei tilråding som ligg føre her i dag, og eg har gått med på denne tilråding i utanriksnemndi. I så måte er mi stode klår i denne saki. Dette her er ei fylgje av det vedtaket me gjorde i si tid om å gå med i ei Atlanterhavspakt, og eg meiner at slik som stoda er ute i Europa i dag, og i verdi i det heile, treng me ei Atlanterhavspakt - ei forsvarspakt som det står respekt av. For her er statar som berre skjønar ein tale, og det er makti sin sterke, myndige tale!

Føremålet med denne pakti er å tryggja freden i verdi, og alle er truleg samde om at freden treng tryggast, slik som det ser ut no. Dette arbeidet skulle serleg gjerast gjennom FN. Me har ikkje noko anna verdsorgan til å nå alle nasjonar gjennom. Det er det einaste verdsforum der dei mange store og små nasjonar kan møtast og drøfta dei spørsmåli som må drøftast. FN er det forum som lyt ordna på rettvist måte dei ting som må ordnast, om me vil ha fred på jordi. FN vart skipa i si tid med det føremålet å skipa rettfærd og tiltru, og på denne måten skapa fred mellom folki. FN skulle skapa

avspaning, og det skulle skapa avrusting og vera med og fremja gode og trygge tilhøve mellom nasjonane. Det var føremålet. Men eg tilstår at det er underleg å vera vitne til at dette fredsarbeidet no må tryggjast med ei Atlanterhavspakt, ei forsvarspakt, ja, eg kan ha hug til å kalla det ei opprustingspakt av veldige dimensjonar mellom dei 12 statane rundt Atlanterhavet. Denne pakti er ei militær og administrativ samordning, det er i grunnen ei opprusting og ei koordinering av forsvarsstellet innan alle desse landi for å gjera forsvarseffektiviteten, og i verste høve, kan eg seia, krigseffektiviteten så stor at ingen fiendsmann vil våga å ta på oss. Og i fall han gjer det, må den forsvarseffektiviteten vera så stor at han har evne og makt til å stogga eit åtak og knusa eit åtak.

Stortinget har før gått med på ei Atlanterhavspakt. Det som ligg føre her i dag, er spørsmålet om å gjera denne forsvarspakti så effektiv som råd er. Og i den stoda verdi står oppe i i dag, er det visstnok ingen annan farande veg, det vil seia sett frå ein militær og ein politisk synsstad, enn å vera med på ei slik effektiv samordning.

Eg er klår over at dette vil kosta store offer for alle land som er med i denne pakti, og for Noreg med. Men det er eit offer som tidssituasjonen tvingar oss inn i, og eg meiner at Noreg må ta sin rettvise del av dette offeret, det vil seia i samsvar med den vesle bereevna Noreg har samanlikna med dei andre statane. Me må ta det både økonomisk og militært. Berre eit sakleg og ærleg samarbeid fører fram.

Men eg er og samd med utanriksministeren i at forsvarsskipnaden er berre den eine sida av dette samarbeidet. Eg meiner at det er mykje viktig å skapa gode sosiale og økonomiske kår for alle dei statane som er med i Atlanterhavspakti, og det må og gjerast gjennom eit samarbeid. Lykkast dette for oss, vil truleg folket kjenna at dei har verde å stå vakt om, ja forsvara om det trengst.

Til dette samordningsarbeidet har me no fått Det nord-atlantiske råd. Så vidt eg skjønar skal det ta seg av både forsvarsarbeidet og arbeidet med å skapa gode økonomiske og sosiale kår, og fremja dei på ein god måte. Eg er samd i eit slikt føremål. Me treng bae delane. Vidare er eg samd i det som tilrådingi gjer framlegg om, at dette rådet må vera permanent, i alle fall for ei tid, og er samd i den strukturen som dette rådet må ha. Det må vera samansett av utanriksministrane frå dei 12 statane, og dei må vera dei førande i dette rådet. Men for at det skal vera permanent, treng dei og ha sine faste representantar i rådet, og ein slik skipnad har eg vore med på å godkjenna. Eg meiner det er einaste måten det kan verta effektivt på. Og det som har hendt i dei siste dagane, synest eg ber eit nytt bod om at me treng eit slikt råd, eit råd som er vake og er budd til å gjera dei ting som situasjonen til kvar tid krev av oss.

Eg held det for heilt sjølvstøtt at Riksstyret og i fyrste rekkje utanriksministeren gjev Stortinget dei meldingar og den orientering som utviklingi ute i verdi

tilseier og som Stortinget treng om, så sant det skal kunna gjera si gjerning så snøgt og fullgodt som det trengst i vanskelege situasjonar. Eg er samd med representanten Utheim når han seier at det er Stortinget, og Stortinget åleine, som her skal gjera dei endelege store vedtak, men eg vil leggja til at eg kjenner meg trygg på at utanriksministeren vil gjera dette på ein god måte som Stortinget kan vera tent med, ja, som det kan vera vel nøgd med.

Dei møti som me har hatt i utanriksnemndi og dei utgreiingane som utanriksministeren har gjeve, har skapt tryggleik hjå meg i så måte - dette, så langt som eg kan døma om desse ting etter dei utgreiingane som har vore gjevne i utanriksnemndi.

Hambro: Jeg takker forsvarsministeren for det svar han ga meg. Jeg håber bare at den redegjørelse han vil gi Stortinget, ikke vil la altfor lenge vente på seg. Det ville vært meget ønskelig om vi hadde kunnet få en slik redegjørelse før vi skiltes, men jeg går ut fra at man nu vil få den så tidlig som mulig til høsten, og, hvis der skulle være noe behov for det, at den utvidede utenrikskomite vil bli innkalt i de måneder da der ikke er noe Storting samlet.

Så vil jeg gjerne, i anledning av noen bemerkninger som falt fra representanten Finn Moe, si at han ikke kan kjenne noe synderlig til Intelligence Digest som jeg siterte, når han sier at han går ut fra at det er et organ for kretser i Amerika som gjerne vil legge hovedvekten på Asia og ikke på Europa. Intelligence Digest er ikke noen amerikansk publikasjon, det er en engelsk publikasjon - hvis man i det hele tatt kan bruke uttrykket publikasjon. Det er et av de interessanteste aktstykker som utkommer, og dets redaksjon består av to av Englands høyest ansette menn. Det er Kenneth de Courcy, som ofrer sin veldige formue og sine innsikter på dette, som sitter i styret for The British and Foreign Bible Society, og som har gjort mer på det sosiale område enn nesten noen andre, og Jarlen av Mansfield, i mange år medlem av Underhuset før han rykket inn i Overhuset, i mange år ordfører i Edinburgh. De har bygget opp en organisasjon som utgir en publikasjon - for å bruke det ord - som ikke inneholder annonser, som ikke er gjenstand for påvirkninger av noen slik art, men de har ved et veldig innskudd av pengemidler og av personell søkt å skape et etterretningsvesen av internasjonal art som benytter de beste menn i det amerikanske og det britiske etterretningsvesen, og som innsamler sitt materiale på stedet, ofte med den risiko for liv og lemmer som folk i etterretningsvesenet har vært vant til. Og det er pussig nok admiral Freeman, hvis navn hr. Finn Moe sikkert kjenner, bl.a. har han hatt sitt kontor en etasje over det kontor hr. Finn Moe hadde i Empire State Building, og den store amerikanske filantrop og forretningsmann Cushman, som representerer dette i Amerika.

Det er naturligvis rørende å møte en tillit til internasjonale størrelser som den hr. Ramndal ga uttrykk for,

men det er ikke alene vår rett, det er vår plikt å holde oss orientert om hva de mest fremtredende representanter for den opplyste verdensopinion mener om de i øyeblikket aktuelle forhold, og i disse aktuelle forhold spiller også en vurdering av personene en viss rolle. Jeg vil minne om at det ikke bare er i Korea vi står overfor begivenheter som når som helst kan gi tendstoff. Der utfoldes fra kommunistisk side en meget livlig virksomhet i Malaya, det er i Siam ting som tyder på at det når som helst kan hende begivenheter der som ikke er ubeslektet med det som har hendt andre steder i Asia, det er agitasjon på Ceylon, det næres den samme fornemmelse av uro der. Vi må være klar over at vi her står overfor verdensomspennende intriger, for å bruke et altfor lite ord, en verdensomspennende innsats og vilje til verdensherredømme, som vi er nødt til å regne med og som vi bør være på vakt mot også når det gjelder vårt eget land.

Friis: Jeg må få lov til overfor utenrikskomiteens formann og utenriksministeren å reservere meg mot at jeg skulle på noen måte ha sagt at Nord-Koreas angrep var berettiget, eller søkt å unnskyldte det som angrep. Det jeg sa, var at vi må ha øynene åpne for sammenhengen mellom de sosiale og internasjonale politiske problemer, og ikke unnlate å analysere og finne frem også til årsaker som har ført til en virkning, uten at vi derfor på noen måte unnskylder eller velsigner det angrep som er skjedd.

Enhver som vet hvor meget jeg i det jeg har skrevet i det siste, har satt hele min tro inn på at den aksjon som FN's generalsekretær innledet skulle lykkes, enhver som har fulgt det, vil være klar over at det som har hendt - som jeg naturligvis straks så var det verste som kunne hende for FN's generalsekretær i dag - er et dypt slag også for meg personlig. Og jeg vil i den situasjon vi står i, si at jeg går lenger enn hr. Finn Moe. Jeg er ikke innstillet på at Korea snart må oppgis, jeg håper inderlig at det gjennom FN's sikkerhetsråd vil lykkes å skape en våpenstillstand som kan føre til forhandlinger av fredelig art. Jeg vil gjerne få si at om utenriksministeren i det offentlige møte kan rette en appell til FN i det norske folks navn, som i all beskjedenhet kan bidra til at vi ikke får en videre fatal utvikling av det som er skjedd, men at det kan føre til en våpenstillstand og til fredelige forhandlinger hvor alle momenter i situasjonen tas opp til fredelig drøfting, så ønsker jeg inderlig at det må skje.

Nemnda hadde tilrådd:

St. meld. nr. 55, 1950, - vedlegges protokollen.

R ø y s t i n g :

Tilrådinga frå nemnda vart samrøystes vedteken.

Natvig Pedersen inntok her igjen presidentplassen.

Presidenten: Utenrikskomiteen har ønsket at Stortinget i dette hemmelige møte skulle få en kort orientering om den grenseavtale som er truffet med Sovjetunionen. Presidenten er enig i at dette skjer i dette møte, og vil derfor med Stortingets samtykke gi ordet til sakens ordfører hr. Utheim.

Utheim: Stortinget har i de siste dage vedtatt 3 forelegg fra Regjeringen etter innstilling fra utenrikskomiteen. Det har ikke vært noen debatt om disse saker, og innstillingene har vært meget korte. Vi har vært enige om dette i utenrikskomiteen, men også at man skulle gi en liten orientering om disse saker i et hemmelig møte. Disse saker har vært inngående diskutert i utenrikskomiteen, hvor man også har innkalt til drøftelsene representanter for de administrasjoner som her har vært interessert. La meg da forsøke å gi en liten orientering, og jeg tar sakene i kronologisk orden.

Da krigen mellom Russland og Finland var avsluttet, hadde det bl.a. den følge at vi fikk Sovjet som nabo på en strekning av 196 km - det var det landskap som Finland måtte avstå til Russland ved freden. Vi har en felles grense med Finland på mellom 700 og 800 km. Det er veldige avstander det her er tale om.

Like etter frigjøringen etablerte Sovjet-Samveldet en meget streng justis langs sin nye grense mot Norge, og det ble som en foreløpig ordning, for å unngå hendinger og insidenter, etablert et 2-mannsutvalg, en russisk representant og en norsk representant, som skulle møtes og søke å gjøre opp hendinger som måtte inntreffe. Det var på den sovjetiske side etablert en meget streng grensekontroll, enhver overskridelse av den felles grense ble notert og det ble kraftig protestert.

Like etter frigjøringen tok man også opp arbeidet med å få grensen meget tydelig markert. Det var et langvarig arbeid. Det arbeid er nå slutt. Hele grensen til lands mellom Norge og Sovjet er meget nøye oppmerket, det er satt opp protokoller for alle grensestolper o.s.v. Jeg tror at hele dette er meget tydelig. Med hensyn til hvordan grensen i sjøterritoriet går, har jeg forstått det slik at derom er det ingen løsning for tiden mellom Norge og Sovjet, men kanskje utenriksministeren vil tale litt mer om disse ting.

Da man var ferdig med arbeidet med grenseoppgangen mellom Norge og Sovjet, ble man enig om at det skulle søkes utarbeidet et utkast til overenskomst om ordning av grensekonflikter og insidenter, samt utkast til overenskomst om regimet ved den norsk-sovjetiske grense og fremleggelse av disse utkast for Norges og Sovjet-Samveldets regjeringer til avgjørelse. Det arbeid har pågått med fylkesmann Gabrielsen som formann for den norske delegasjon som har forhandlet om

disse ting, og det er det utkast disse to delegasjoner kom til, som ble fremlagt for Stortinget til ratifikasjon i St.prp. nr. 58, hvis overskrift er sålydende: «Overenskomst mellom den Kongelige Norske Regjering og Regjeringen for Samveldet av Sovjetiske Sosialistiske Republikker om forskjellige forhold ved den norsk-sovjetiske grense og om fremgangsmåten ved ordningen av konflikter og hendinger på grensen.»

Dette er en meget utførlig overenskomst. Den har i alt 40 artikler og er inndelt i kapitler. Jeg kan nevne kapitlene for at man kan få noen oversikt over hva det gjelder.

Kapitel I omhandler grenselinjens gang, vedlikehold av grensemerkene og grensegatene.

Kapitel II inneholder bestemmelser om grensevassdragene og bruken av disse.

Kapitel III inneholder bestemmelser om jakt, landbruk og bergverksdrift.

Kapitel IV omhandler konflikter og hendinger på grensen. I dette kapitel forplikter partene seg til å treffe de nødvendige tiltak for å hindre konflikter og hendinger som kan oppstå på grensen og undersøke og eventuelt ordne dem. Så oppregnes en hel del eksempler på handlinger som skal betraktes som konflikter eller hendinger på grensen. Blant disse er skyting eller voldshandlinger over grensen, fornærmelige uttrykk og handlinger mot den annen part på grensen, all slags ulovlig overskridelse og overflyging av grensen, funn av gjenstander som er kommet over grensen, flytting, beskadigelse eller ødeleggelse av grensemerker, fotografering av den annen parts grenseterritorium, tyveri, ødeleggelse eller beskadigelse av eiendom og en rekke andre bestemmelser.

Jeg skal ikke gå mer i detalj om hele denne overenskomsten. Når man ser på de forhandlinger og de overenskomster som her er avsluttet, får man et levende inntrykk av at jernteppet senkes mellom øst og vest.

Det var tidligere i dag bemerket fra hr. Hambros side at grensen til Finnmark er den eneste grense mellom Russland og noen av de makter som er tilsluttet Atlanterhavspakten. Det er med andre ord blitt en overordentlig utpreget *politisk* grense. Når jeg som medlem av komiteen har fått oversendt en rekke rapporter som er kommet om hendinger der oppe, får jeg inntrykk av at det på den annen side hersker en mentalitet som vi står helt uforstående overfor. At barn ved lek er kommet noen få meter over grensen, har ledet til skarpe protester. Når vi forklarer at det er barn som ved lek har forvillet seg inn over grensen, blir det svart: «Hva har dere gjort med de barna?» «De har fått en alvorlig advarsel.» «Det er ikke tilstrekkelig etter vårt syn på disse spørsmål,» fikk vi som svar.

Den overenskomst som her er avsluttet og som er ratifisert av Stortinget, ledet til nødvendigheten av at det måtte etableres en rekke nye lovbestemmelser. Forslag til slike lovbestemmelser fikk vi i Ot.prp. nr. 35, hvis

overskrift er sålydende: «Lov om forskjellige tiltak til gjennomføring av oppmerking og overvåking av riksgrensen.» For å kunne mestre de forhold som man måtte møte der oppe, fikk dette utkast til lov en form som nordmenn på mange punkter måtte reagere meget sterkt imot, dette f.eks. at man 1000 meter fra riksgrensen skulle ha konsesjon for å være i besittelse av et fotografiapparat. I utkastet var § 3 formet slik:

«Kongen kan med virkning for hele eller en del av riksgrensen gi bestemmelse om forbud mot:

Skyting over riksgrensen eller liknende handlinger som er rettet mot et naborikes territorium eller mot personer, dyr eller gjenstander der.»

«Fotografering av et naborikes territorium og besittelse eller bruk uten særskilt tillatelse av fotografiapparat under opphold på grenseområde i en avstand av inntil 1000 meter fra riksgrensen.»

Da vi drøftet dette lovutkast i utenrikskomiteen, var man fullt klar over - jeg tror jeg kan si at det var komiteens enstemmige oppfatning - at man her måtte gi Regjeringen eller administrasjonen den lov som de anså nødvendig slik som forholdene hadde utviklet seg der oppe. Jeg fikk som ordfører i saken anmodning om å ta opp forhandlinger både med Utenriksdepartementet og Justisdepartementet om visse endringer i disse paragrafer som fra norsk synspunkt var overordentlig usmakelige. Disse forhandlinger ledet til at det fra Justisdepartementets lovavdeling kom en noe annen formulering av denne bestemmelse som jeg her har sitert. Jeg tenker da først og fremst på dette med fotografiapparater. Reelt er der ingen vesentlig forskjell mellom det forslag til lov som Regjeringen fremsatte, og det som ble Odelstingets beslutning for noen dager siden. Vi fikk det hele formet slik at vi gjentok bestemmelsen, men vi fikk inn en ny bestemmelse, som jeg skal få lov å referere:

«Den som bor innen område som nevnt i første ledd nr. 4,» - altså de som bor inntil 1000 meter fra riksgrensen - «kan ikke nektes tillatelse til å besitte eller bruke fotografiapparat, medmindre han har gjort seg skyldig i overtredelse av forbud som nevnt i første ledd eller andre særlige forhold foreligger. Tillatelse som er gitt person som ikke er bosatt i område som nevnt, kan når som helst kalles tilbake.»

Odelstinget er ferdig med å behandle denne lov, men jeg vet ikke om Lagtinget har behandlet den. Jeg går ut fra at den blir lov. Det er nødvendig at der her etableres en lov, for at man kan mestre forholdene. Det viser seg at grensebefolkningen og også de mange tilreisende, har vist liten forståelse for de overordentlig strenge og uvante restriksjoner som Sovjet har hevdet langs riksgrensen. Det er derfor nødvendig å få disse meget stramme og strenge lovbestemmelser.

Den tredje sak som vedrører det samme, og som Stortinget behandlet her forleden dag, er bevilgning av kr. 482 000 til grensekontroll ved den norsk-sovjetiske grense, og særlige polititiltak i Nord-Troms og Finnmark. Den overenskomst som vi har ratifisert med Sovjet, forutsetter at der etableres visse organer for å møte disse såkalte hendinger og insidenter. Det er nå ordnet slik at begge land har forpliktet seg til å oppnevne en grensekommissær. For Norge er da sjefen for Varanger bataljon grensekommissær, og en annen offiser er hans stedfortreder. Der skal videre opprettes visse assistentstillinger og ansettes noen tolker. Der må etableres en egen administrasjon for at vi skal kunne utføre de plikter vi har påtatt oss i overenskomsten med hensyn til alle disse detaljer, overskridelser av grenseområdet og andre ting.

I komiteen så vi det som en stor fordel at dette, som til å begynne med var etablert som en midlertidig ordning, nå er kommet i faste former. Men det står meg meget klart at den dag den ene part har interesse av å skape en hending av ubehagelig art, kan det gjøres når som helst.

Ved siden av dette administrative apparat for å behandle klager, har det vært nødvendig å utbygge en avpatruljering av grensen der oppe - jeg taler nå først og fremst om de 196 km. grense mellom Norge og Sovjet. Like etter frigjøringen var denne avpatruljering overlatt helt til de militære, men fra april 1948 ble også en del av denne patruljering og grensebevoktning overtatt av politiet. På grensen mot Sovjet-Samveldet har oppsynet stort sett vært fordelt etter det prinsipp, at politiet avpatruljerer grensen ved de bebygde strøk, mens de militære har påtatt seg patruljeoppgavene i ubebodde avsnitt av grensen. Alt dette har vært improvisert. I St.prp. nr. 1. Tillegg nr. 17 legges der frem for oss fra Regjeringens side et forslag til utbygging av det politioppsyn som vi må ha for å vokte grensen mellom Norge og Sovjet. Men denne administrasjon er også utbygget for andre polititiltak i Nord-Troms og Finnmark, den begrenses ikke alene til grensen mot Sovjet. Jeg tror jeg vil få lov å referere litt av det som står i proposisjonen om hvordan man har tenkt at utbyggingen skulle skje. Der står at departementet er blitt stående ved å anbefale at det legges en fast politistyrke i de bebyggede grensestrøk med poster på 3 à 4 mann som foruten å avpatruljere grensen også har til oppgave å holde seg i kontakt med befolkningen. Man skulle da ha en 6-7 slike poster.

Her søker man å vinne erfaring. Det er meningen at hver av disse poster skal ledes av en mann med fast bopel på posten. Han skal til sin assistanse foreløpig få innbeordret folk i et antall av 2-3, slik at hver post består av 3-4 mann. For å kunne rekruttere dette, foreslår departementet at det skal opprettes en rekke nye stillinger: 1 førstebetjent, 6 politibetjenter, 16 politikonstabler, 10 lensmannsbetjenter og at 2 politikonstabelstillinger omgjøres til lensmannsbetjentstillinger. Det er til denne foreløpige

oppbygging, som er et eksperiment, Stortinget nå har gitt den fornødne bevilgning.

I de forelegg som ble fremlagt for komiteen, var det et spørsmål som var nokså uklart. Det synes å være hevdet fra Forsvarsdepartementets side at forsvaret, det militære, ikke kan være med i den avpatruljering ved grensen det her gjelder. I hele den plan som ble forelagt oss fra Utenriksdepartementet, bygges det på en ordning for avpatruljering av de bebodde strøk. Det er ingen løsning for de ubebodde strøk med hensyn til disse spørsmål. Om dette sier komiteen enstemmig i sin innstilling:

«Hva særlig kontrollen ved den norsk-sovjetiske grense angår, har komiteen merket seg, at departementets forslag i forelegget omhandler grenseoppsyn i de *bebygde strøk*. Komiteen vil understreke, at det grenseoppsyn som har vært etablert også for de *ubebygde strøk* ikke må innstilles. Komiteen forutsetter, at spørsmålet om fordeling av oppgavene mellom politiet og de militære avdelinger må opptas til nærmere drøftelse, og inntil man har funnet en tilfredsstillende løsning, opprettholder de militære den avpatruljering av de *ubebygde strøk*, de hittil har hatt.»

Jeg går ut fra at det opptas nye forhandlinger mellom dem som representerer politiet og dem som representerer de militære, om hvordan disse spørsmål skal løses. Personlig mener jeg - men jeg vil si at det er delte meninger om det i utenrikskomiteen - at det er en god militær øvelse for de militære å være med i denne avpatruljering og den grensebevoktning som her må til.

Vi har - som hr. Hambro opplyste tidligere i dag - en garnison på ca. 120 mann liggende oppe i Kirkenes. Det er et spørsmål som meget nøye må overveies, om dette er tilstrekkelig, om vi ikke må utbygge dette mer enn det som nå er skjedd. Men det får man drøfte.

Jeg har bare villet gi denne lille oversikt over disse problemer vi her møter. Jeg går ut fra at kanskje både utenriksministeren og forsvarsministeren vil si noe om disse ting her. Det er nyttig at disse ting diskuteres i Stortinget. Jeg har bare forsøkt å gi et opplegg til en diskusjon av de ting som vi har behandlet i komiteen.

Presidenten: Presidenten har gått ut fra at den orientering som her er gitt, kan tas til etterretning av Stortinget uten å gi anledning til noe ordskifte, uten for så vidt utenriksministeren, forsvarsministeren eller utenrikskomiteen mener der er ytterligere opplysninger som bør gis i dette hemmelige møte.

Klippenvåg: Sakens ordfører har for så vidt sagt det som har vært komiteens mening. Det er allikevel et par ting jeg mener bør nevnes her. Det er for det første det at skal vi fra norsk side ha noen interesse av å fløte tømmer i Pasvik-elven, må vi få en avtale med den andre part, slik at vi er

sikre på at det overhodet er vann i elven når vi skal fløte tømmeret. Slik det er nå, har Russland på sin side et ganske stort kartverk oppe i Enare, og ved det kraftverket regulerer de vannstanden i elven, når de finner det for godt. Hvis vi skulle fløte tømmer i denne tiden, har vi ikke noen sikker garanti for at det er vann der. Til andre tider igjen blir elven for stor, og man har da ikke noen kontroll over det tømmer man skal fløte. Forøvrig tror jeg man kan si at den verdi som fløtingen har i dag, ikke er så stor som kanskje mange tror, når vi er nødt til å basere fløtingen utelukkende på norsk tømmer. Hvis vi var i samme situasjon som før krigen - at Finnlands utførsel av tømmeret i Enare, måtte ut i Pasvik - ville det hatt virkelig verdi for oss. Vi hadde da det store sagbruk på den andre siden av Kirkenes, som hadde en fast beskjeftigelse på 160 mann. Det var virkelig et økonomisk grunnlag som kommunen på sin side kunne bygge på og som i hvert fall folket hadde stor økonomisk interesse av. De forhold er ikke til stede i dag, fordi det ikke har vært anledning til å få fløtet det finske tømmer, eller man kan si det slik at Finland i dag ikke har vært interessert i å levere dette tømmer. Jeg legger derfor stor vekt på at en avtale om regulering av elven kan bli gjennomført.

Det er et par andre ting i denne forbindelse som jeg mener det er nødvendig å ta opp ved eventuelt nye forhandlinger. Det er spørsmålet om å få ens fredningsbestemmelser for vilt på begge sider av grensen. Det er lite lønnsomt at vi på norsk side har fredningsbestemmelser, hvor vi sier at elgen skal være fredet i 5 år f.eks. - nå er det 2 år - hvis man på den andre siden av grensen kan skyte den uhindret. Det gjelder ikke bare elg. Det gjelder for så vidt en hel del av det vilt som det vanligvis er i Pasvikskogene. Nå er også spørsmålet om naturpark kommet til, og jeg mener at hvis det skal gjennomføres, er det enda mer nødvendig å få ens fredningsbestemmelser.

Den tredje ting i forbindelse med en eventuell ny avtale, er om man kunne få russerne på sin side til å gå med på å bygge ut en laksetrapp i Skoltefossen, den nederste fossen som Pasvikelva danner, og hvor russerne eier landet på begge sider. Hvis en kunne bygge en laksetrapp der, ville laksen kunne gå opp i hele Pasvik, og det ville ha veldig stor økonomisk betydning for folket på den norske siden.

Disse ting mener jeg man etter beste evne bør søke å få løst ved en ny avtale. Når den befolkning som bor langs grensen i dag, sammenligner de restriksjoner som de nå er gjenstand for, med situasjonen som den var før krigen, så er det klart at det er en ganske stor irritasjon til stede. Og da lovforslaget fra departementet kom om disse fotografiapparatene og delvis om skytevåpnene, så ble det ikke sett på med noen særlig velvilje. Nå er jo det på en måte endret betraktelig, og jeg tror det var helt riktig.

Men hvis man skal bedømme situasjonen der oppe ved grensen, så er det etter mitt skjønn en hel del andre ting

som også må tas i betraktning. Det gjelder ikke bare det forsvarsmessige område, idet man sier at vi bør kanskje ha flere folk der oppe. Jeg tror det er like viktig at de folk som bor der oppe, får en kjensle av trygghet i og med at de kan si, vi har arbeide, og vi er sikret at de barna som vokser opp etter oss, har skikkelig skolegang. Øverst i Pasvik har ikke barna skikkelig skolegang. På grunn av at bureisinga har ført med seg at den gamle skolekredsen er sprengt, blir alle barn i dag som ikke har fylt 8 år, hjemsendt og får ikke anledning til å gå på skole. Jeg tror ikke at det er mange plasser i landet hvor det er slike tilstander, og jeg mener at det må være en oppgave for myndighetene å se dette i sammenheng, slik at de ikke bare sier at vi har folk der oppe, men vi må også på det økonomiske område vise at vi verdsetter de folk som er der. Vi vet også at det på vinters tid er ganske stor arbeidsledighet deroppe, og jeg tror at det er en ting som alle kan være enige om at ledighet er roten til alt ondt. Derfor tror jeg det ville hjelpe godt på hvis man kunne sørge for at folket fikk beskjeftigelse slik at eventuelt andre tanker og de som eventuelt forsøker å operere i en slik atmosfære, ikke fikk så god grobunn. Jeg tror at disse ting bør det fra norsk side legges vekt på, og en bør la de som bor der oppe også få en kjensle av trygghet når det gjelder det økonomiske og fremfor alt når det gjelder det skolemessige.

Utenriksminister Lange: Etter den utførlige omtale som sakens ordfører ga innholdet av disse avtalene, skal jeg kunne være ganske kort.

Hvor det gjelder sjøgrensen, er forholdet det at det ikke lykkedes å oppnå enighet om hvordan den skulle trekkes, under forhandlingene som endte med grenseoppmerkningsavtalen, og jeg ser det slik at vi nå må la den saken hvile inntil det er falt dom i den sjøgrensesaken som vi har gående i Haag. Først når denne dom er falt, vil det være riktig å ta det spørsmålet opp igjen.

Hvor det gjelder avtalen om grenseregimet, er det klart at de forhandlinger som har ledet frem til de overenskomster som Stortinget nå har gitt sin tilslutning, har vært meget vanskelige, og de har vært vanskelige fordi Norge og Sovjet-Samveldet har så vidt forskjellig syn på hvordan forholdene ved en grense bør ordnes. Det gjelder 196 km., og vi har for denne lille grensebiten vært nødt til å akseptere en lignende ordning som den stormakten Sovjet-Samveldet insisterer på for de mange tusen og atter tusen kilometer av landegrense som det har med en rekke andre land, og det er bare i begrenset utstrekning at det har lyktes å nå fram til lempninger i dette syn. Det vanlige er at i Sovjet-Samveldet og i de øst-europeiske land i det hele tatt, er det på begge sider av landegrensen etablert en grensesone hvor det gjelder en lang rekke unntaksbestemmelser, som virker helt fremmedartet for oss under vanlige forhold, men som har en viss kjent klang

hvis vi tenker tilbake på okkupasjonsårene. Jeg tror allikevel at så fremmedartede og i mange henseender usmakelige som mange av bestemmelsene i disse avtalene er fra norsk synspunkt, så er det allikevel en fordel for de folk som bor langs grensen, at vi har fått avtalene, og at de vet hva de har å holde seg til. Og avtalene gjør det mulig å bruke elva til ferdsel dag og natt, gjør det mulig også å drive fiske i elva, gjør det etter ordlyden mulig å bruke den til fløting. Men jeg er helt klar over den sammenheng hr. Klippenvåg gjorde oppmerksom på, at denne rett til fløtning har liten reell verdi inntil vi kan få en avtale om vassdragsrettighetene i det hele tatt. Det ble gjort meget energiske forsøk fra den norske forhandlingsdelegasjons side på å få ordnet de spørsmålene i denne sammenheng. Det ble blankt avvist fra sovjetisk side med den begrunnelse at den delegasjon som var oppnevnt til å føre disse forhandlingene, ikke satt inne med noen sakkunnskap på det område, så spørsmålet om vassdragsrettighetene kunne ikke løses uten ved særskilte forhandlinger. Vi må da, så snart vi finner at det kan være utsikt til å nå fram, ta opp forhandlinger om en særskilt avtale om vassdragsrettighetene. Om det i den sammenheng overhodet vil ha noen hensikt å ta opp spørsmålet om ensartede fredningsbestemmelser på begge sider av grensen, er det meget vanskelig for meg å si noe om; jeg må si at jeg er skeptisk. Det kan kanskje heller være en sjanse til i sammenheng med en avtale om forholdene i selve vassdraget å kunne oppnå noe hvor det gjelder ordningen med en laksetrapp i Skoltefossen.

Statsråd Hauge: Spørsmålet om en forsvarlig bevoktning av grensen og spørsmålet om et forsvarlig beredskap i Nord-Norge i det hele tatt foreligger naturligvis som et stadig problem for oss. Det har krav på vår stadige oppmerksomhet. Men det er naturlig at det i den foreliggende situasjon opptar tankene i særlig grad.

Det er etter mitt skjønn riktig, slik som representantene Hambro og Utheim gav uttrykk for, at situasjonen i dag er mindre tilfredsstillende. Den proposisjonen som ble satt frem fra Justisdepartementet, skulle være et ledd i forsøket på å oppnå en bedre ordning. Jeg vil gjerne si at både Justisdepartementet og Forsvarsdepartementet er innstilt på å ta saken opp i sin fulle bredde og dybde for å komme frem til et resultat som man kan betegne som en ordentlig forbedring; det er meget mulig at man da må komme tilbake til Stortinget enda en gang for å få nødvendig samtykke og bevilgninger til dette. Jeg går etter det som er sagt, ut fra at også komiteen bare vil ønske at de to departementer i en slik situasjon vil komme tilbake, dersom de kommer til at det kan være ytterligere tiltak som er nødvendige.

For mitt vedkommende vil jeg gjerne si at vi må se i øynene at vi selvfølgelig ikke kan make noe vakthold etter russisk mønster ved den 200 km. lange grense mot Sovjet-

Samveldet og den enda meget lengre grense mot Finnland. Vi må ikke sette den ut av betraktning i denne forbindelse, som hr. Utheim så riktig gjorde oppmerksom på. Min personlige oppfatning er den at det vil være hensiktsmessig, mest regningssvarende og gi de beste resultater, om vi innstiller oss på en smidig politimessig overvåking av grensen. Men denne politimessige overvåking må støttes opp, så langt vi kan makte det, med militære garnisoner. Oppgaven for de militære garnisonene bør etter mitt skjønn være å representere en samlet styrke av en noe større størrelsesorden; det vil neppe være riktig eller hensiktsmessig å porsjonere ut en militæravdeling - som kan være et kompani eller en noe større enhet - i små grupper som man legger på poster ute i ødemarken. Det er her tale om rekrutter som kanskje er der oppe i 3-6 måneder, og som ikke har noen som helst spesiell øvelse for denne oppgaven; jeg tror man kan si at de oppdager lite. Denne bruken av dem lærer dem lite, - fra et militært synspunkt må man si at det lærer dem svært lite. Og systemet betyr at den militære enhet som garnisonen utgjør, og som tross alt skulle være det lille vi har av en knyttneve i fredstid, går fullstendig i oppløsning. Vi faller til slutt mellom to stoler. Derfor er det vi fra Forsvarsdepartementets side går inn for at vi skulle legge til grunn det prinsipp at overvåkingen av grensen er en politimessig oppgave, hvor faste folk går inn, de må ha tilknytning til stedet, de kan få kontakter med folk som bor ved grensen. De kan etter hvert bli spesialister på oppgaven. Uten at man er det, frykter jeg for at det er meget vanskelig å nå frem til resultater. Vi er klar over at det etter hele systemet er bestemte punkter hvor det må være en militær gruppe, bl.a. der hvor denne berømte to-manns-kommisjonen holder sine møter.

Men jeg vil samtidig si at det er en selvfølge at vi vil leve opp til komiteens forutsetning om at ikke noe av det som i dag eksisterer skal brytes i stykker før nye ordninger kan settes i steden. Men jeg vil gjerne få lov til å gardere meg mot at det i denne komiteuttalelse skulle ligge noe mer enn at de to departementer skal gå til bunns i saken og prøve å nå frem til den best mulige ordning på et fritt grunnlag, gardere meg mot at det ligger noe direktiv om den måten som vi bør fordele oppgavene på. Jeg vil håpe at direktivet skal være at vi skal fordele oppgavene på den beste og mest rasjonelle måte, den måte som kan gi de beste resultater med de midler som vi har til rådighet. Jeg tror det skal være mulig å nå frem til et etter omstendighetene tilfredsstillende resultat. Det vil jo da også bli meldt inn til Stortinget. Og som sagt, inntil man er nådd frem til en slik ordning, vil det ikke bli gjort noen forandring.

Det kunne kanskje etter hr. Hambros innlegg i formiddag være naturlig å si noe mer om det som faktisk er der oppe i øyeblikket, men tiden er jo meget langt fremskredet, og Stortinget har en lang dagsorden, så det vil kanskje være

riktig at jeg ikke gjør det med mindre det skulle komme en særlig oppfordring til meg om å gjøre det.

Utheim: Det var et par ord til bemerkningene fra forsvarsministeren. Jeg har intet å bemerke til det som han uttalte om utbyggingen av grensekontrollen der oppe. Komiteens innstilling er å forstå slik at man forutsetter at de sivile og de militære myndigheter tar dette spørsmål opp til granskning og søker å finne den beste ordning, og at man ikke sløyfer noe før man har satt noe annet i stedet. Som jeg sa tidligere, var det meningsforskjell i komiteen om i hvilken grad de militære burde brukes til denne avpatruljering og bevoktning. Men dette er et helt administrativt spørsmål som fagmyndighetene får ta stilling til. Det er intet pålegg fra vår side unntatt dette: Ikke å ødelegge noe før det er erstattet med noe nytt.

Presidenten: Behandlingen av denne sak ansees dermed avsluttet.

Protokollen for det hemmelige møte ble referert og foranlediget ingen bemerkninger.

Presidenten: Den oppsatte dagsorden er dermed ferdigbehandlet. Hr. Finn Moe har bedt om ordet.

Finn Moe: Jeg tror det ville være en fordel om den siste innstilling som Stortinget i dag har vedtatt i hemmelig møte, på en eller annen måte kunne bli offentliggjort for at man derved kunne gi offentligheten beskjed om den stilling Stortinget har tatt. Jeg er fullt klar over at det er visse avsnitt og henvisninger osv. som må sløyfes. Men jeg vil henstille til presidentskapet at det i samarbeid med Utenriksdepartementet ser på spørsmålet.

Presidenten: Presidentskapet skal konferere med utenriksministeren om det spørsmål som hr. Moe nevnte.

Møtet hevet kl. 14.15.